

سازمان منطقه آزاد اروند

طرح جامع و تفصیلی یکپارچه و خدمات
ستادی منطقه آزاد اروند

«طرح جامع منطقه آزاد اروند»

چکیده طرح جامع منطقه آزاد اروند

ویرایش نهایی

شماره سند: 02 0118 RP 02720 O 04

شماره پروژه: ۱۴/۲۵۲۰/۲۷۲۰/۴۰

تاریخ: شهریور ۱۳۹۷

فهرست مطالب **شماره برگه**

۱- شناخت: مطالعات پایه	۵
۱-۱- موقعیت، وسعت و جمعیت منطقه آزاد اروند	۵
۲-۱- بررسی اسناد فرادست ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای و طرح‌های توسعه در محدوده منطقه آزاد اروند	۵
۳-۱- مشخصات عمده محیطی - طبیعی منطقه آزاد اروند	۸
۴-۱- مشخصات عمده گردشگری منطقه آزاد اروند	۹
۵-۱- مشخصات عمده جمعیتی - اجتماعی منطقه آزاد اروند	۱۰
۶-۱- مشخصات عمده اقتصادی منطقه آزاد اروند	۱۱
۷-۱- مشخصات عمده حمل‌ونقل، شبکه جابجایی و ارتباطات منطقه آزاد اروند	۱۲
۸-۱- ساختار عمومی کاربری زمین منطقه آزاد اروند	۱۴
۹-۱- سازمان فضایی منطقه آزاد اروند	۱۷
۲- تجزیه و تحلیل	۱۸
۳- آرایه پیشنهادات	۲۷
۱-۳- پیش‌بینی جمعیت	۲۸
۲-۳- تدقیق اهداف تدوین شده	۲۹
۳-۳- سازمان فضایی پیشنهادی	۳۰
۴-۳- پهنه‌بندی پیشنهادی منطقه آزاد اروند	۳۰
۵-۳- ساختار حمل و نقل پیشنهادی	۳۶
۶-۳- ساختار پیشنهادی مدیریت منطقه آزاد اروند	۴۱

فهرست جداول

شماره برگه

جدول ۱- اسناد فرادست در سطح ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای.....	۵
جدول ۲- طرح‌های توسعه در منطقه آزاد اروند.....	۶
جدول ۳- مقایسه وضعیت شاخص‌های مسکن در شهر آبادان و خرمشهر با استان و کشور.....	۱۲
جدول ۴- فراوانی، مساحت و درصد کاربری‌ها در محدوده منطقه آزاد اروند.....	۱۴
جدول ۵- بردارهای کمی نهایی PESTEL در ابعاد مختلف.....	۲۱
جدول ۶- جدول کمی‌سازی ارتباطات میان مسایل راهبردی در حوزه گردشگری.....	۲۲
جدول ۷- ماتریس خطمشی‌ها و جهت‌گیری‌های کلان کالبدی و عملکردی به تفکیک حوزه‌های موضوعی.....	۲۳
جدول ۸- تحلیل یکپارچه مطالعات و تدقیق برنامه‌ها و خطمشی‌های حاصل از مدل‌های تحلیلی.....	۲۴
جدول ۹- نتایج حاصل از تحلیل اندرکنش موضوعات راهبردی کلیدی (SKIIA).....	۲۶
جدول ۱۰- اهداف طرح جامع منطقه آزاد اروند.....	۲۹
جدول ۱۱- پهنه‌های کلان، پهنه‌های اصلی و زیرپهنه‌ها در خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر.....	۳۱
جدول ۱۲- تطابق پهنه‌های پیشنهادی در طرح جزیره مینو با پیشنهادات گروه بین‌المللی ره‌شهر.....	۳۲
جدول ۱۳- پهنه‌بندی پیشنهادی خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر.....	۳۴

فهرست شکل

شماره برگه

- شکل ۱- جایگاه منطقه آزاد اروند در تقسیمات سیاسی (راست)، محدوده منطقه آزاد اروند مصوبه سال ۱۳۸۴ هیئت دولت (وسط)، افزایش محدوده منطقه آزاد اروند سال ۱۳۹۲ (چپ)..... ۵
- شکل ۲- فرایند تدوین سازمان فضایی منطقه آزاد اروند..... ۱۷
- شکل ۳- سازمان فضایی منطقه آزاد اروند..... ۱۷
- شکل ۴- همپوشانی لایه‌ها در فرایند شناسایی قابلیت زمین..... ۱۹
- شکل ۵- سازمان فضایی پیشنهادی محدوده منطقه آزاد اروند..... ۳۰

شماره برگه

فهرست نمودار

- نمودار ۱- روند تغییر جمعیت شهرهای آبادان و خرمشهر از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵ (نفر)..... ۱۱
- نمودار ۲- زمینه‌های موضوعی، محتوا و فرایند بخش تحلیل مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند..... ۱۸
- نمودار ۳- فرایند تحلیل مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند..... ۲۱
- نمودار ۴- رویکردهای کلان طرح جامع منطقه آزاد اروند..... ۲۷
- نمودار ۵- عوامل موثر و گرایش‌های تعیین‌کننده تحول منطقه در آینده..... ۲۷
- نمودار ۶- ساختار شورایی عالی توسعه منطقه آزاد اروند..... ۴۱
- نمودار ۷- ساختار کارگروه توسعه کالبدی منطقه آزاد اروند..... ۴۲

فهرست نقشه‌ها

شماره برگه

- نقشه ۱- شبکه حمل و نقل موجود در منطقه آزاد اروند..... ۱۳
- نقشه ۲- کاربری وضع موجود محدوده منطقه آزاد اروند..... ۱۶
- نقشه ۳- همپوشانی لایه‌ها جهت تعیین پهنه‌های مناسب سکونتی در محدوده منطقه آزاد اروند..... ۱۹
- نقشه ۴- همپوشانی لایه‌ها جهت تعیین پهنه‌های مناسب خدماتی در محدوده منطقه آزاد اروند..... ۲۰
- نقشه ۵- پهنه‌بندی پیشنهادی در خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر..... ۳۵
- نقشه ۶- ساختار پیشنهادی حمل و نقل جاده‌ای منطقه آزاد اروند..... ۳۸
- نقشه ۷- ساختار پیشنهادی حمل و نقل ریلی منطقه آزاد اروند..... ۳۹
- نقشه ۸- ساختار پیشنهادی حمل و نقل آبی منطقه آزاد اروند..... ۴۰

چکیده

مناطق آزاد، به‌عنوان پنجره‌ای برای همگامی و هم پیوندی تجاری با اقتصاد جهانی و ایجاد رشد و تحول در صادرات و بهره‌مند شدن از سرمایه‌های داخلی و خارجی، دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی، کارآفرینی و انتقال فناوری بنا نهاده شده‌اند. در این راستا جمهوری اسلامی ایران، با استناد به سیاست‌های کلان نظام، مفاد برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی و همچنین مصوبات قانونی، اقدام به ایجاد مناطق آزاد تجاری - صنعتی نموده است.

ناحیه جنوب‌غربی خوزستان با توجه به قرارگیری در مسیر کریدورهای بزرگراهی غرب و ساحلی جنوب کشور، وجود ارتباطات و تبادلات تجاری و بازرگانی با بنادر حاشیه خلیج فارس، نزدیکی به میادین عظیم نفتی، فعالیت صنایع بزرگ پالایشگاهی و پتروشیمی، حضور واحدهای بزرگ تاسیسات دریایی، کشتی‌سازی و شناورسازی و همچنین همجواری با بازار رو به رشد و پر مصرف کشور عراق از توان بالقوه‌ای برای تکوین یک کانون پردازش صادرات، ترانزیت، انبارداری و ترابری برخوردار بوده است. در این میان بایستی به فرصت تحقق کریدور بین‌المللی خلیج فارس - دریای مدیترانه به‌عنوان شریان ترابری نوین قرن بیست و یکم، امکانات تخلیه و بارگیری و انبارداری بنادر خرمشهر و آبادان، وجود مرز هوایی فرودگاه آبادان، اتصال به شبکه راه‌آهن سراسری، حضور نیروی کار فراوان متخصص و ماهر، مطلوبیت بافت اجتماعی - فرهنگی، فعالیت پایانه مرزی شلمچه، حضور خیل عظیم کاروان‌های راهیان نور، تردد میلیونی زوار عتبات عالیات، فرصت ارایه خدمات گردشگری به مسافران و زائران عراقی کریمان اهل بیت، وجود پرآب‌ترین رودخانه‌های کشور و استعداد بالای کشت محصولات گرمسیری، دانه‌های روغنی و توسعه نخیلات نیز اشاره نمود.

تفکر بهره‌گیری از پتانسیل‌های ناحیه خرمشهر - آبادان، در سال ۱۳۷۵ براساس خواست مردم بومی، پیگیری مسئولان محلی و مصوبه مورخ ۱۳۷۵/۹/۲۴ وزرای عضو شورای عالی مناطق آزاد و متعاقب آن تأیید ریاست جمهوری در قالب منطقه ویژه اقتصادی خوزستان واقع در ضلع شمالی شهرستان‌های خرمشهر و آبادان، با وسعت تقریبی دو هزار هکتار فراهم شد. همچنین در تاریخ ۱۳۷۶/۴/۳۰ به منظور بهره‌گیری از امکانات تخلیه و بارگیری و انبارداری بندر خرمشهر، با مصوبه دیگری، منطقه ویژه اقتصادی خرمشهر به مساحت تقریبی ۲۳۰ هکتار در کنار اروندرود و در جنب گمرک این بندر ایجاد گردید. با توجه به گسستگی محدوده منطقه ویژه اقتصادی خوزستان و منطقه ویژه اقتصادی خرمشهر از یکدیگر و از سوی دیگر ایجاب بهره‌گیری از مزیت‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی همچون معافیت ۱۵ ساله پرداخت مالیات بر درآمد و دارایی، تردد بدون روادید اتباع خارجی، ورود و خروج آزاد سرمایه و سود حاصل از فعالیت‌های اقتصادی، مجاز بودن خرده فروشی بدون محدودیت و ...، در تاریخ ۱۳۸۲/۶/۲ قانون ایجاد منطقه آزاد تجاری - صنعتی در محدوده‌ای از شهرستان‌های آبادان و خرمشهر به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و متعاقب آن هیئت وزیران اساسنامه سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی اروند را در ۱۳۸۳/۵/۴ مصوب نمود.

از آنجا که یکی از درخواست‌ها و نیازهای دیرینه مردم شهرهای خرمشهر و آبادان استفاده از تسهیلات و امکانات منطقه آزاد اروند بود و با توجه به اینکه در راستای اجرای قوانین گمرکی، لازم است محدوده مصوب منطقه آزاد اروند حصارکشی شده و از سرزمین مادری جدا شود، به دلیل تبعات اجتماعی که این حصار در پی داشت، در این خصوص اقدامی صورت نپذیرفت و این مسئله در حد طرح باقی ماند. همزمان با آغاز دولت تدبیر و امید و روی کار آمدن هیئت مدیره جدید منطقه آزاد اروند، دور جدیدی از تلاش‌ها و رایزنی‌ها در خصوص گسترش محدوده تکوین یافت؛ در همین راستا طرح‌های مختلفی برای توسعه این منطقه کارشناسی شد که با پیگیری‌های فراوان دبیر شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور و همچنین مدیر عامل و اعضای هیئت مدیره منطقه آزاد اروند، با نگاه و عنایت ویژه رییس جمهور محترم، طرح افزایش محدوده منطقه آزاد اروند و قرارگیری شهرهای آبادان و خرمشهر در این محدوده مسجل گردید. به موجب تصویب نامه مورخ ۱۳۹۲/۱۰/۲۲ وزاری عضو شورای عالی مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور، مساحت منطقه آزاد تجاری - صنعتی اروند به ۳۴ هزار و ۷۰۰ هکتار افزایش یافت.

با توجه به افزایش محدوده منطقه آزاد اروند، ضرورت به‌روزرسانی و به‌هنگام‌سازی طرح‌های جامع شهرهای آبادان و خرمشهر و ایجاب تلفیق طرح‌های توسعه و عمران، تفصیلی و ساماندهی تهیه شده جهت نواحی مختلف منطقه و همچنین لزوم رعایت ملاحظات زیست محیطی در محدوده یاد شده مطرح گردید و سازمان منطقه آزاد تجاری - صنعتی اروند موظف به تهیه طرح جامع در محدوده توسعه یافته، با در نظر گرفتن گرایش‌های غالب منطقه و ارایه آن به دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی گردید؛ پس از بررسی پیشنهادات فنی و مالی مشاورین مختلف، گروه بین‌المللی ره‌شهر به‌عنوان مشاور تهیه کننده طرح جامع و تفصیلی یکپارچه و خدمات ستادی منطقه آزاد تجاری - صنعتی اروند برگزیده شد.

ناگفته نماند که طرح جامع منطقه آزاد اروند، از ابتدا وبشهادت شرح خدمات و نیز صورتجلسات اولیه و اصرار مدیریت سازمان، با هدف تهیه سند یکپارچه توسعه با بهره‌گیری از طرح‌های متعدد تهیه شده در طول نزدیک به نیم قرن اخیر برای منطقه آزاد اروند و شهرهای آبادان و خرمشهر (با توجه به تغییر محدوده آن و اضافه شدن شهرهای آبادان و خرمشهر به محدوده منطقه آزاد) تدوین گردید. از مهمترین ویژگی‌های طرح، همانگونه که ذکر شد تهیه شرح خدماتی^۱ ویژه با عنایت به تجربه تهیه طرح‌های جامع داخلی و توجه به الزامات عام برنامه‌ریزی مناطق آزاد و موضوعات منحصر به فرد منطقه آزاد اروند بوده است. در شرح خدمات مذکور، سعی بر این بود که از تجربیات تهیه طرح‌های جامع در کشور از جمله طرح‌های ساختاری - راهبردی و طرح‌های جامع مطابق با تیپ ۱۲ و طرح‌های الگوی توسعه و ... بهره گرفته شود و با در نظر گرفتن ویژگی‌های خاص منطقه آزاد اروند (از جمله وجود دو شهر آبادان و خرمشهر با مجموع جمعیت حدود ۳۸۰ هزار نفر که هرکدام بنا به شرایط خاص خود از جمله وقوع جنگ تحمیلی، مسایل خاص خود را دارا هستند) به‌طور همزمان از دو دیدگاه مسئله‌گرایی (Problem Oriented) و آینده‌پژوهی (Future Study) استفاده گردد.

با توجه به شرایط استراتژیک منطقه، تاکنون ۳۰ طرح توسعه (در قالب طرح‌های جامع، تفصیلی، طراحی شهری و ...) برای شهرهای آبادان و خرمشهر و سایر محدوده‌های درون محدوده منطقه آزاد اروند (مانند جزیره مینو، دیری‌فام، نخل و فیصلیه و ...) تهیه گردیده، همچنین در اسناد فرادست تهیه شده در مقیاس ملی، منطقه‌ای و ناحیه‌ای نیز به این محدوده توجه و در دو سند با عناوین «طرح جامع ناحیه آبادان و خرمشهر» و «برنامه‌ریزی راهبردی منطقه آزاد اروند» این موضوع با تمرکز بیشتری انجام شده است. به دلیل اهمیت موضوع اسناد فرادست و مرتبط، نتایج مرور، بررسی و ارزیابی آنها در قالب مجلدی ارائه گردید.

با توجه به حساسیت‌های جغرافیایی منطقه، جهت برداشت‌های میدانی محدوده، به دلیل قدیمی بودن نقشه پایه محدوده (مربوط به سال ۱۳۸۱) و با توجه به محدودیت زمانی طرح و در هماهنگی با مدیران منطقه آزاد اروند، از تصاویر ماهواره‌ای، نقشه پایه به‌روز برای محدوده تهیه و مبنای برداشت و ورود اطلاعات قرار گرفت. لازم به ذکر است که جهت هماهنگی ساختار، فرایند و محتوای طرح جامع منطقه آزاد اروند با سایر طرح‌های متداولی که در چارچوب مشخص شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تهیه می‌شود، در برداشت‌های صورت گرفته، تهیه بانک اطلاعات و همچنین برنامه‌ریزی انجام شده، دستورالعمل‌های شورای عالی شهرسازی و معماری مدنظر بوده است.^۱

تعدد نهادهای مدیریتی در مقیاس‌های متفاوت در منطقه آزاد اروند و همچنین وجود نهادهای اثرگذار و با سابقه فعالیت نزدیک به یک سده (پالایشگاه آبادان^۲ - ۱۳۹۱) و چند دهه (شهرداری آبادان - ۱۳۰۳، شهرداری خرمشهر - ۱۳۰۶، بندر خرمشهر - ۱۳۰۷، راه‌آهن خرمشهر - ۱۳۱۷) سبب شد تا در تهیه طرح جامع منطقه آزاد اروند، رویکرد مشارکتی و راهبردی مورد تاکید قرار گیرد. از اینرو انجام مصاحبه‌های متعدد با مسئولین، مدیران، کارشناسان و سایر بهره‌وران در منطقه با جدیت تمام پی گیری شد و شناخت کامل تری از ویژگی‌های مختلف کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، نهادی و انتظارات از طرح را در اختیار تیم برنامه‌ریزی قرارداد.

بر اساس شناخت حاصله، با استفاده از روش‌های علمی و کاربردی و تحلیل SWOT، PESTEL و ... تلفیق بخشی و یکپارچه انجام و نهایتاً اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای بخشی و تلفیقی ارائه و آنگاه بر پایه این فرایند، پروژه‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های مرتبط موضوعی و موضوعی معرفی شد. آنچه در این میان حائز اهمیت است، پیچیدگی فرایند تصویب طرح و تحت‌الشعاع قرار گرفتن نتایج عمده و اصلی آن است که در ادامه به تشریح آن پرداخته می‌شود:

طرح جامع منطقه آزاد اروند در ۱۳۹۵/۱۱/۱۹، پس از طی فرایند معمول طرح‌های جامع مناطق آزاد به‌عنوان پیش‌نیاز^۳، به تایید شورای عالی مناطق آزاد رسید؛ لیکن به موجب توافقی که میان شورای عالی مناطق آزاد با شورای عالی

۱ - «دستورالعمل‌های ایجاد پایگاه داده طرح‌های توسعه و عمران (مصوب ۱۳۹۰)» و «تعاریف، مفاهیم کاربردی‌های شهری و تعیین سرانه آنها (مصوب ۱۳۸۹)»

۲ - نفوذ پالایشگاه در انتخاب شهردار آبادان و استاندار خوزستان

۳ - علاوه بر فرایند تایید رسمی شورای پژوهشی و کارگروه تخصصی شورای عالی مناطق آزاد، تلاش و افروزی صورت گرفت تا سایر نهادهای حکومتی، دولتی و عمومی (مانند شهرداران، شورای شهر، نمایندگان راه و شهرسازی استان، شرکت نفت و بندر خرمشهر و ائمه جمعه و ...)، ناظران منتخب و معاونت فنی و عمرانی و هیئت مدیره سازمان منطقه آزاد اروند در جریان این فرایند قرار گرفته و در پیشبرد آن مشارکت داشته باشند.

شهرسازی و معماری^۱ صورت گرفت، مقرر شد تا طرح جامع شهرهای آبادان و خرمشهر (به عنوان اولین شهرهای بزرگی که در مناطق آزاد قرار گرفته‌اند) به تایید شورایی عالی شهرسازی و معماری ایران نیز برسد. با وجود ارائه کل طرح جامع منطقه آزاد اروند در اردیبهشت ماه ۱۳۹۶- در قالب یک مجلد گزارش^۲ شامل فرایند تهیه طرح از شناخت تا پیشنهادات و ارائه نقشه پهنه‌بندی منطقه- دبیرخانه شورایی عالی شهرسازی و معماری درخواست تهیه طرح جامع برای شهرهای آبادان و خرمشهر تا مقیاس کاربری‌های ناحیه‌ای را بر اساس اسناد زیر صادر نمود^۳:

- نقشه کاربری اراضی پیشنهادی شهرهای آبادان و خرمشهر و جدول سطوح و سرانه متناظر با کاربری‌ها، مطابق با طرح تدقیق تعاریف و مفاهیم کاربری‌های شهری و تعیین سرانه آنها مصوب مورخ ۱۳۸۹/۰۳/۱۰ شورایی عالی شهرسازی و معماری ایران
- سند پهنه‌بندی حریم خرمشهر و آبادان (مطابق دستورالعمل نحوه تهیه سند پهنه‌بندی حریم مصوب مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۱۸ شورایی عالی شهرسازی و معماری
- چکیده ضوابط و مقررات به طور مجزا برای هریک از کاربری‌های تعیین شده به تفکیک

این موضوع، ماهیت اصلی طرح جامع منطقه آزاد اروند را که با هدف یکپارچه نمودن طرح‌های متفرق و در نهایت تهیه یک نقشه و برنامه جامع برای منطقه تدوین شده بود، تحت الشعاع قرار داد و گروه بین‌المللی ره‌شهر فراتر از خواست کارفرما محترم - سازمان منطقه آزاد اروند - و قرارداد منعقد شده، به تهیه طرح درخواستی مبادرت ورزید. در نهایت اسناد درخواست شده در اسفند ماه ۱۳۹۶ در قالب ۵ مجلد به شورایی عالی شهرسازی و معماری ایران ارسال و در جلسه مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۱ در دفتر طرح‌های کالبدی شورایی عالی شهرسازی و معماری، طرح جامع شهرهای آبادان و خرمشهر با تشریح وضعیت و فرایند تهیه طرح جامع منطقه آزاد اروند ارائه شد. همچنین مقرر گردید تا توضیحات تکمیلی در جلسات آتی مطرح و تصمیم نهایی در خصوص تایید و تصویب طرح جامع صورت پذیرد.

با تغییرات مدیریتی صورت گرفته در وزارت راه و شهرسازی و دبیرخانه شورایی عالی شهرسازی و معماری، مجدداً طرح جامع منطقه آزاد اروند با تصمیمات جدید مواجه گردید. درخواست حذف محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر در طرح جامع منطقه آزاد اروند مطرح و ارائه طرح در قالب پهنه‌بندی در خارج از محدوده‌های مذکور در دستور کار قرار گرفت. تصمیم اتخاذ شده سبب شد تا تعامل حائز اهمیت و مؤثر میان شهرهای آبادان و خرمشهر و مناطق خارج از آن و ضرورت تهیه طرح جامع منطقه آزاد اروند نادیده انگاشته شود. بر اساس تشریح مسایل فرایند تهیه طرح جامع منطقه آزاد اروند، خروجی نهایی طرح جامع منطقه آزاد اروند در قالب «پهنه‌بندی خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر» و «ساختار حمل و نقل کل محدوده منطقه آزاد اروند» جهت استحضار شورایی عالی شهرسازی و معماری در گزارش حاضر ارائه شده است.

۱ - موضوع توافقنامه فیما بین مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۲ در خصوص ماده ۸ آیین‌نامه استفاده از زمین و منابع مالی در مناطق آزاد تجاری - صنعتی

۲ - گزارش با عنوان «چکیده طرح جامع منطقه آزاد اروند» با شماره سند 04 02720 O RP 0118 01

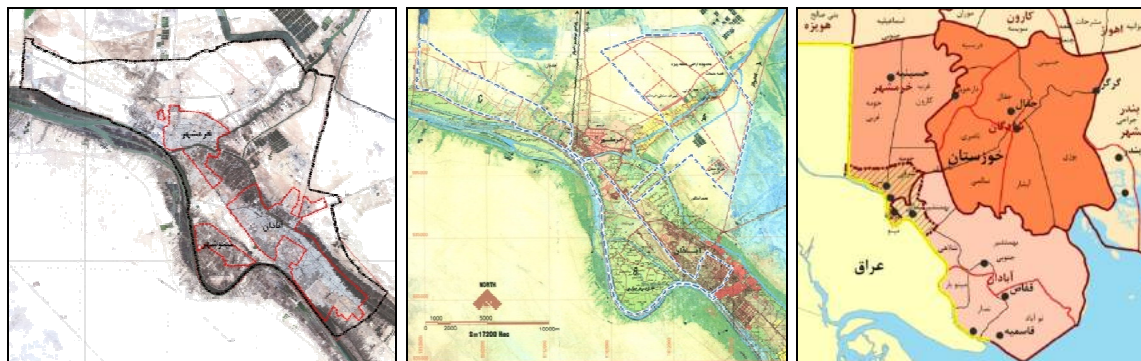
۳ - فرایند رایزنی دبیرخانه شورایی عالی شهرسازی و معماری و گروه بین‌المللی ره‌شهر در قالب نامه‌نگاری‌های رسمی و برگزاری یک جلسه غیررسمی در خرداد و تیر ۱۳۹۶ صورت گرفته است.

۱- شناخت: مطالعات پایه

۱-۱- موقعیت، وسعت و جمعیت منطقه آزاد اروند

منطقه آزاد اروند با وسعت ۳۴ هزار و ۷۰۰ هکتار و جمعیتی برابر ۳۸۲ هزار نفر (مطابق سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰) در جنوب غرب استان خوزستان واقع شده و شامل بخش‌هایی از شهرستان‌های آبادان و خرمشهر است که محدوده‌های شهری آبادان، خرمشهر و مینوشهر در آن قرار می‌گیرد.

شکل ۱- جایگاه منطقه آزاد اروند در تقسیمات سیاسی (راست)، محدوده منطقه آزاد اروند مصوبه سال ۱۳۸۴ هیئت دولت (وسط)، افزایش محدوده منطقه آزاد اروند سال ۱۳۹۲ (چپ) (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۴)

۱-۲- بررسی اسناد فرادست ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای و طرح‌های توسعه در محدوده منطقه آزاد اروند

در طرح جامع منطقه آزاد اروند در مجموع ۵۱ طرح مورد بررسی قرار گرفته که ۲۱ عنوان طرح فرادست (ملی)، منطقه‌ای و ناحیه‌ای) و ۳۰ عنوان طرح توسعه (جامع، تفصیلی، ساماندهی، بازسازی، طراحی شهری) را شامل می‌شود. فهرست این اسناد به تفکیک در جداول زیر ارائه می‌گردد.

جدول ۱- اسناد فرادست در سطح ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای

ردیف	نوع	طرح
۱	ملی	چشم‌انداز بلندمدت جمهوری اسلامی ایران
۲		مطالعات آمایش سرزمین
۳		طرح کالبدی ملی
۴		مدیریت یکپارچه سواحل کشور (ICZM)
۵		برنامه‌های توسعه کشور
۶		سند راهبردی توسعه صنعتی کشور
۷		سند ملی توسعه مناطق آزاد
۸		برنامه ملی توسعه گردشگری
۹		مطالعات به‌روزرسانی طرح جامع بنادر بازرگانی ایران
۱۰		سند راهبردی مناطق آزاد تجاری - صنعتی
۱۱		برنامه پنج‌ساله رییس جمهوری برای مناطق آزاد تجاری صنعتی
۱۲		سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۱۳		سیاست‌های کلی محیط زیست
۱۴	منطقه‌ای - ناحیه‌ای	طرح کالبدی منطقه‌ای خوزستان (جنوب غربی)
۱۵		سند ملی توسعه استان خوزستان
۱۶		مطالعات آمایش استان خوزستان

ردیف	نوع	طرح
۱۷	منطقه‌ای - ناحیه‌ای	پیش‌نویس برنامه راهبردی توسعه تجارت خارجی استان خوزستان
۱۸		مطالعات اولیه راهبردی رویال هاسکونینگ
۱۹		طرح جامع ناحیه آبادان و خرمشهر
۲۰		طرح جامع گردشگری استان خوزستان
۲۱		برنامه‌ریزی راهبردی منطقه آزاد اروند (گروه بین‌المللی ره‌شهر)

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

جدول ۲- طرح‌های توسعه در منطقه آزاد اروند^۱

ردیف	طرح	مشاور	سال	وضعیت	محدوده
۱	طرح مطالعات دور دوم استراتژی دراز مدت آمایش سرزمین - نظام جامع شهری آبادان و خرمشهر	مهندسين مشاور ستيران	۱۳۵۶	مصوب	محدوده منطقه آزاد اروند
۲	طرح جامع منطقه آزاد اروند (آبادان و خرمشهر)	مهندسين مشاور اباد بوم قشم	۱۳۸۴	غيرمصوب	
۳	طرح جامع منطقه آزاد اروند	گروه بين‌المللي ره‌شهر	۱۳۸۷	غيرمصوب	
۴	طرح جامع آبادان	کنسرسیوم مهندسين مشاور ايران و فرانسه و کا- ب (پوربور، کامرانی و بحرانی‌زاده)	۱۳۵۱	مصوب	آبادان
۵	طرح جامع آبادان	مهندسين مشاور داض و شرکت دکسياديس	۱۳۵۶	مصوب	
۶	طرح جامع و ضريتي شهر آبادان	مهندسين مشاور عرصه	۱۳۶۸	مصوب	
۷	طرح تفصیلی آبادان	مهندسين مشاور عرصه	۱۳۷۰	مصوب	
۸	طرح ساماندهی جزیره آبادان	بنیاد مسکن	۱۳۶۸	مصوب	
۹	طرح تجدید نظر طرح جامع آبادان	مهندسين مشاور طرح و آمایش	۱۳۸۹	مصوب	
۱۰	طرح تفصیلی آبادان	مهندسين مشاور طرح و آمایش	۱۳۹۲	مصوب (ابلاغ نشده)	
۱۱	طرح جامع شهری خرمشهر	کنسرسیوم مهندسين مشاور ايران و فرانسه و کا- ب (پوربور، کامرانی و بحرانی‌زاده)	۱۳۵۴	مصوب	خرمشهر
۱۲	طرح جامع شبکه جمع آوری فاضلاب - بررسی جمعیت خرمشهر	پارس کنسولت	۱۳۶۴	مصوب	
۱۳	طرح بررسی بازسازی خرمشهر	شرکت خانه‌سازی ایران	۱۳۶۳	مصوب	
۱۴	طرح بازسازی مناطق جنگ زده، واحد خوزستان، خرمشهر - طرح بازسازی و مرمت و طرح جامع و تفصیلی خرمشهر	مهندسين مشاور ماندان	۱۳۶۵	مصوب	
۱۵	طرح جامع راهبردی خرمشهر (طرح تجدیدبنای خرمشهر)	مهندسين مشاور نقش جهان پارس	۱۳۶۹	مصوب	
۱۶	طرح ساماندهی منطقه خرمشهر	بنیاد مسکن	۱۳۷۰	مصوب	
۱۷	طرح تجدید نظر طرح جامع خرمشهر	مهندسين مشاور طرح و آمایش	۱۳۸۷	مصوب	
۱۸	طرح تفصیلی خرمشهر	مهندسين مشاور طرح و آمایش	۱۳۹۲	مصوب	
۱۹	طرح مطالعات آبرسانی و آبیاری جزیره آبادان و خرمشهر	مهندسين مشاور سونکو استکهلم و مشاور مهاب	۱۳۵۴	مصوب	سایر نواحی
۲۰	طرح تفصیلی و ساماندهی دهکده بریم آبادان	خودآوند	۱۳۸۵	غيرمصوب	
۲۱	طرح تفصیلی و آماده سازی دیری فارم	مهندسين مشاور فجر توسعه	۱۳۸۹	غيرمصوب	
۲۲	طرح تفصیلی سایت ۶۷۰ هکتاری	مهندسين مشاور ابنیه نوآندیش	۱۳۸۹	غيرمصوب	
۲۳	طرح تفصیلی کوی نخل و فیصلیه	مهندسان مشاور خودآوند	۱۳۸۹	غيرمصوب	
۲۴	طرح جامع (توسعه و عمران) مینوشهر	مهندسين مشاور آمایش محیط شهر	۱۳۹۱	غيرمصوب	
۲۵	طراحی شهری بلوار قایقرانی و حاشیه اروند صغیر	مهندسين مشاور آمود	۱۳۹۲	غيرمصوب	
۲۶	طرح ساختاری راهبردی جزیره مینو	مهندسين مشاور آمایش محیط شهر	۱۳۹۱	غيرمصوب	
۲۷	مطالعات راهبردی سایت ۵۴۰ هکتاری منطقه آزاد اروند	مهندسين مشاور نقش کوثر معماری	۱۳۹۲	غيرمصوب	
۲۸	بازنگری، تدقیق و به روزرسانی طرح جامع ناحیه صنعتی منطقه آزاد اروند	مهندسين مشاور فجر توسعه	۱۳۹۳	غيرمصوب	
۲۹	طرح راهبردی دیری فارم	مهندسين مشاور فجر توسعه	۱۳۹۳	غيرمصوب	
۳۰	طرح سند طراحی شهری جزیره مینو	مهندسين مشاور آرمانشهر	۱۳۹۵	غيرمصوب	

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

۱ - طرح‌های توسعه، اسنادی هستند که هم‌سطح و یا در سطح پایین‌تری از مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند، تهیه شده است. در معرفی طرح‌های توسعه در منطقه آزاد اروند، برای طرح‌هایی که مصوب هستند، تاریخ تصویب و برای طرح‌های غیرمصوب، سال مندرج در مجلد ارایه شده است. می‌بایست به این نکته اشاره نمود که حسب مصوب و غیرمصوب طرح، میزان اهمیت به آن متفاوت بوده است.

تصویر ۱- نمونه‌هایی از اسناد و طرح‌های تهیه شده برای محدوده‌های واقع در منطقه آزاد اروند

نتایج حاصل از بررسی اسناد فرادست و طرح‌های توسعه به شرح زیر تبیین شده است:

اهداف، راهبردها، برنامه‌های طرح‌های فرادست ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای در منطقه آزاد اروند به تفکیک نظام‌های گوناگون^۱

در فرایند بررسی طرح‌های ملی و منطقه‌ای - ناحیه‌ای، متناظرسازی میان اهداف، راهبردها و برنامه‌ها و ...، تفکیک پیشنهادات، الزامات و قوانین طرح‌ها به دو بخش مستقیم، غیرمستقیم و در نهایت استخراج پیشنهاداتی که عملکردهای قابل استقرار را برمی‌تابانند، مدنظر قرار گرفت. «جلوگیری از تخریب منابع و ارزش‌های محیطی - طبیعی»، «تقویت و توسعه ظرفیت‌های اقتصادی در سطوح گوناگون»، «ایجاد شرایط مطلوب جمعیت‌پذیری و رفع محرومیت»، «تقویت نقش منطقه آزاد اروند در انتظام فضایی منطقه»، «تقویت و بهبود عملکرد شبکه ارتباطی و توسعه و یکپارچه نمودن مدهای گوناگون»، «مشخص ساختن وظایف و ماموریت‌های نهادهای متولی و متصدی» از اهم مواردی است که در اسناد فرادست مورد اشاره قرار گرفته است.

۱ - راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های طرح‌های توسعه

طرح‌های توسعه در منطقه آزاد اروند در قالب چهار دسته «طرح‌های توسعه منطقه آزاد اروند»، «طرح‌های توسعه شهر آبادان»، «طرح‌های توسعه‌ای شهر خرمشهر» و «سایر طرح‌های منطقه آزاد اروند (سایر

۱ - زیست‌محیطی، جمعیتی و اجتماعی، اقتصادی، زیرساخت‌ها، حمل و نقل، کالبدی، گردشگری، مدیریتی

نواحی منطقه به غیر از آبادان و خرمشهر) طبقه‌بندی گردید و چارچوب بررسی آنها مشابه اسناد فرداست اما با نگاهی دقیق‌تر صورت پذیرفته است. اهم محورهای پرداخته شده در طرح‌های توسعه «پیش‌بینی جمعیت شهرها»، «تعیین جهات توسعه محدوده شهرهای آبادان و خرمشهر» است و می‌توان به رویکردهایی همچون «توسعه شهرهای آبادان و خرمشهر در قالب یک مجموعه شهری»، «جذب جمعیت و جلوگیری از مهاجرت»، «حفظ اراضی بارز زبست محیطی و احیای کشاورزی»، «توسعه مدهای حمل و نقلی و کاربری‌های لجستیک»، «حفظ و توسعه صنایع و شهرک‌های صنعتی»، «غنی‌سازی شالوده اقتصادی شهرها و منطقه و ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری»، «احیا کالبدی و عملکردی بناهای تاریخی و بازمانده از جنگ» و «وحدت نظام مدیریت شهری» اشاره نمود.

۱-۳- بررسی تحقق‌پذیری طرح‌های جامع پیشین (شهرهای آبادان و خرمشهر)

در بررسی تحقق‌پذیری طرح‌های جامع پیشین، سه موضوع جهات توسعه شهر، مساحت محدوده شهری و کاربری زمین مدنظر قرار داشت. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان چنین عنوان نمود که تا پیش از انقلاب شهرهای آبادان و خرمشهر با روند توسعه سریع همراهی داشتند و حتی شهر آبادان به‌عنوان شهری جهانی در نظر گرفته شده بود (در سرشماری سال ۱۳۳۵، آبادان دومین شهر پرجمعیت ایران و در دهه ۱۳۵۰، مهم‌ترین شهر استان خوزستان بوده است. همچنین آبادان در کنار شهرهای تهران، تبریز و رشت، به‌عنوان یکی از مبادی ورود مدرنیسم در ایران شناخته می‌شود و به این دلیل برخورداری از کیفیت زندگی و امکاناتی ویژه مانند فضاها و فعالیت‌های متنوع و متفاوت نسبت به بسیاری از شهرهای ایران از خصوصیات آن بوده است). با وقوع جنگ، توسعه شهرهای آبادان و خرمشهر متوقف و این شهرها به‌شدت تخریب شدند. جمعیت فراوانی از شهرها مهاجرت و آهنگ کسب و کار در منطقه تغییرات شگرفی را رقم زد. در این میان هریک از مشاوران تهیه‌کننده طرح‌ها، دیدگاه‌های متفاوتی را در ارتباط با روند توسعه منطقه مطرح نمودند. پیشنهادات این طرح‌ها در بسیاری از زمینه‌ها محقق نگردیده که از دلایل اصلی آن می‌توان به عدم واقع‌بینی در تهیه طرح‌ها، مبنا قراردادن آمار سال‌های پیش از انقلاب، نبود پشتوانه مالی لازم در اجرای طرح‌ها و ضعف در ارزیابی طرح و پیشنهادات اشاره داشت.

۱-۳- مشخصات عمده محیطی - طبیعی منطقه آزاد اروند

مشخصات عمده محیطی - طبیعی منطقه آزاد اروند عبارتند از:

- هواشناسی و اقلیم
 - بالا بودن دما و میزان رطوبت؛ جهت باد غالب، شمال غربی
 - تعداد روزهای همراه با توفان گردوخاک، حدود ۸۸/۶ روز در سال (معادل با ۲۴٪ از روزهای سال)
 - تعداد روزهای همراه با توفان گردوغبار، حدود ۱۵۱ روز در سال (۴۲ درصد از روزهای سال)

- زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی
 - سست و ریزدانی سازند سطحی
 - واقع شدن منطقه در پهنه با خطر زلزله کم (در نتیجه کاهش هزینه‌های مقاوم‌سازی)
- خاک‌شناسی و قابلیت اراضی
 - خاک‌های آبرفتی حاصلخیز
 - امکان رشد نباتات شورپسند
- توپوگرافی و شکل زمین
 - ارتفاع حدود سه متری از سطح دریا و برخورداری از شیب ناچیز
- روانگرایی
 - احتمال بالای بروز روانگرایی در منطقه به دلیل ریزدانه بودن خاک منطقه و بالا بودن سطح آب زیرزمینی
- پوشش گیاهی
 - وجود نخلستان‌های گسترده و پتانسیل‌های بالای کشاورزی و باغداری
 - پوشش گیاهی شامل تپ مرتعی خودرو، گونه‌های زراعی، درختی و درختچه‌ای دست‌کاشت
- حیات‌جانوری
 - پتانسیل اکوتوریسم، پرندنگری، ماهیگیری و آبی‌پروری
- منابع آب
 - وجود منابع آب سطحی و شرایط مناسب ناشی از آن برای توسعه پوشش گیاهی
 - روند رو به تزاید شوری آب و کاهش کیفیت آب به دلیل مصارف بالادستی)
 - فرسایش‌پذیری و رسوب‌گذاری شدید دیواره‌های رودخانه اروندرود و کارون
- آلودگی‌ها
 - معضل جدی دفع آب‌های سطحی و فاضلاب

۱-۴- مشخصات عمده گردشگری منطقه آزاد اروند

منطقه آزاد اروند به دلیل وجود جاذبه‌ها و زیرساخت‌های گوناگون، از پتانسیل و چشم‌انداز آتی کم نظیری جهت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در طیف وسیعی از انگیزه‌ها و اهداف گردشگری برخوردار است که به اختصار در زیر اشاره میشود:

- پتانسیل‌های مرتبط با گردشگری طبیعی
 - وجود رودخانه‌های دائمی، تالاب‌ها، دریاچه‌ها و سایر منابع آبی (حدود ۱۵۰ کیلومتر ساحل رودخانه‌ای)
 - وجود پهنه‌های زیستی با ارزش و تنوع گیاهی و جانوری
 - وجود پهنه‌های روستایی و نخلستان‌های متراکم

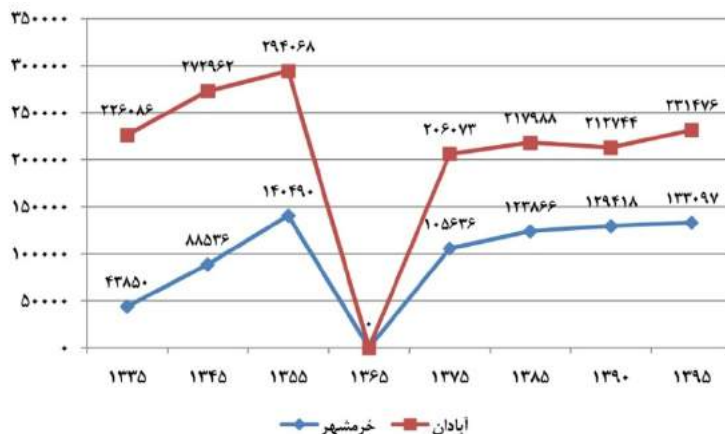
- پتانسیل‌های مرتبط با گردشگری جنگ
 - آثار به‌جا مانده از سال‌های دفاع مقدس و جنگ تحمیلی (به‌ویژه در منطقه شلمچه)
 - موزه‌های جنگ و دفاع مقدس
 - کاروان‌های راهیان نور برای بازدید از مناطق جنگ تحمیلی
- پتانسیل‌های مرتبط با گردشگری تاریخی - فرهنگی
 - شاهراه زمینی جابجایی زوار شیعی (به ویژه در ایام اربعین)
 - کلیسا ارامنه، مسجد رنگونی، باشگاه شرکت نفت انکس، قبرستان انگلیسی‌ها، محلات بریم و بوآرده، مسجد جامع خرمشهر، بازار ته‌لنجی‌ها و ...
 - صنایع دستی، آیین‌ها و مراسم خاص و غذاهای سنتی منطقه آزاد اروند
 - وجود اشتراکات فرهنگی با کشورهای همسایه (به ویژه کشور عراق)
- پتانسیل‌های مرتبط با گردشگری انسان‌ساخت
 - وجود جاذبه‌های صنعتی همچون پالایشگاه آبادان، پتروشیمی و سایت‌های صنعتی
 - وجود بازارهای گوناگون همچون بازار مرکزی، کنزل‌المال و ...
 - وجود مراکز ورزشی همچون استادیوم جهان‌آرا، تختی، ۵ مهر

تصویر ۲- نمونه‌هایی از جاذبه‌های گردشگری منطقه آزاد اروند (برداشت: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۴)

۱-۵- مشخصات عمده جمعیتی - اجتماعی منطقه آزاد اروند

منطقه آزاد اروند (به‌ویژه شهرهای خرمشهر و آبادان) در طول سده حاضر از بیشترین تحولات جمعیتی در سطح کشور برخوردار بوده است. تحولاتی که در دهه‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۵۰ این منطقه را به یکی از مهمترین مراکز جمعیتی استان خوزستان و حتی کشور تبدیل نمود و در سوی مقابل در دهه ۱۳۶۰ موجب حذف سکونت در منطقه گردیده است. با وقوع جنگ، این منطقه از جمعیت خالی گردید و رشد جمعیت در آن نه تنها متوقف، بلکه منفی شد. پس از پایان جنگ، جمعیت تخلیه شده شروع به بازگشت نمود، لیکن به‌علت روند کند بازسازی و همچنین شکل نگرفتن نقش‌های اقتصادی قبل از جنگ، تاکنون حتی به سطح جمعیت سال ۱۳۵۵ نیز نایل نشده است. با این وجود، منطقه آزاد اروند، به‌عنوان پرجمعیت‌ترین منطقه آزاد کشور (با استقرار نیمی از جمعیت مناطق آزاد) شناخته می‌شود.

نمودار ۱- روند تغییر جمعیت شهرهای آبادان و خرمشهر از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵ (نفر)
برگرفته از: اطلاعات سرشماری نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵.

«جوان بودن جمعیت»، «روند مهاجرت معکوس و احتمال آسیب‌پذیری منطقه از حیث اصول منطقی و دفاعی و پدافند غیرعامل» و «پایین بودن نسبت جنسی در این منطقه نسبت به میانگین استان و کشور»، به‌عنوان شرایط کنونی جمعیتی منطقه آزاد اروند (بر مبنای تحولات صورت گرفته و با تکیه بر آمار سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰) قابل بیان است. همچنین در خصوص وضعیت اجتماعی منطقه آزاد اروند می‌توان به «کمبود امکانات ورزشی، فرهنگی و تفریحی جهت گذران اوقات فراغت جوانان»، «بیکاری گسترده و مشکلات معیشتی و اقتصادی ساکنین، معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی» و «قرارگیری بخش عمده‌ای از جمعیت منطقه در سن ازدواج و نیاز به تأمین مسکن، خدمات بهداشتی و درمانی، آموزشی، رفاهی و غیره» اشاره داشت.

۱-۶- مشخصات عمده اقتصادی منطقه آزاد اروند

- وضعیت اقتصادی منطقه آزاد اروند در شش حوزه (بازار کار، فعالیت‌های صنعتی، فعالیت‌های معدنی، فعالیت‌های کشاورزی، فعالیت‌های خدماتی، شاخص‌های مسکن) بررسی گردید و اهم موارد آن عبارتند از :
- نرخ فعالیت اقتصادی در منطقه آزاد اروند از متوسط کشور بسیار کمتر اما در حد متوسط استان و متوسط شهرستان‌های آبادان و خرمشهر قرارداد.
- منطقه آزاد اروند، از نیروی کار فراوان و ارزان قیمت برخوردار است.
- قوت منطقه در گروه‌های فعالیتی «حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات»، «صنعت- ساخت»، «عمده-فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و کالاهای شخصی و خانگی» شناسایی می‌شود.
- تنها ۲۰.۳ درصد از اشتغال موجود در منطقه آزاد اروند، اشتغال پایه است.
- منطقه آزاد اروند در حوزه صنعت مزایای ویژه‌ای نسبت به مناطق دیگر دارد که مهم‌ترین آن دسترسی به مراکز مهم ارتباطی (سایت صنعتی، بندر خرمشهر، فرودگاه بین‌المللی آبادان، بندر امام خمینی (ره) و غیره) و برخورداری از حمل و نقل چهار وجهی (ریلی، دریایی، زمینی و هوایی) محسوب می‌گردد.

- شهرهای آبادان و خرمشهر از جمله شهرهای پر آب کشور به جهت گسترش فعالیت‌های کشاورزی بشمار می‌روند.
- بازار هدف بخش کشاورزی در مقیاس بین‌المللی، کشور عراق و عمده صادرات کشاورزی و دامپروری به این کشور صورت می‌گیرد.
- عمده صادرات آبزیان تولیدی دو شهرستان آبادان و خرمشهر به ترتیب کشورهای کویت، امارات متحده عربی و پاکستان است.
- وضعیت شاخص‌های مسکن در شهرهای آبادان و خرمشهر، از متوسط کشور پایین تر و تقریباً مشابه متوسط استان که در جدول زیر ارائه می‌شود:

جدول ۳- مقایسه وضعیت شاخص‌های مسکن در شهر آبادان و خرمشهر با استان و کشور

شاخص	شهر آبادان	شهر خرمشهر	استان خوزستان	کشور	توضیحات
نفر در واحد مسکونی	۴.۲	۴.۶	۴.۷	۳.۸	-
خانوار در واحد مسکونی	۱.۱	۱.۲۱	۱.۱۶	۱.۰۶	استاندارد: یک خانوار در واحد مسکونی

برگرفته از: سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ و پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

۷-۱- مشخصات عمده حمل‌ونقل، شبکه جابجایی و ارتباطات منطقه آزاد اروند

- از مهم‌ترین ویژگی‌های منطقه آزاد اروند، برخورداری از حمل و نقل چهار وجهی (ریلی، دریایی، زمینی و هوایی) است. سایر مشخصات آن عبارتند از:
- وجود دو بندر مهم استان خوزستان (آبادان و خرمشهر) و دسترسی به آب‌های آزاد از طریق خلیج فارس و لزوم رفع موانع متعدد جهت تردد کشتی‌های بزرگ در اروندرود (لایروبی و تکمیل دسترسی آن با سایر مدل‌های حمل و نقل)
- نیاز به ایجاد یک ساختار اصلی جاده‌ای با رعایت اصول پدافند غیرعامل در منطقه آزاد اروند
- تداخل ترافیک ترانزیت و درون‌شهری و نبود کمربندی ترانزیتی
- نیاز به تأمین دسترسی‌های جدید میان آبادان و خرمشهر به دلیل تفکیک جریان‌های وسایل نقلیه سنگین و سبک در محدوده (با توجه به وجود تنها یک محور ارتباطی میان آبادان و خرمشهر)
- مشکلات حوزه ارتباطی شرقی - غربی آبادان و خرمشهر به دلیل پالایشگاه و رودخانه کارون
- گلوگاه ارتباط دوسوی رودخانه و عدم کفایت پل‌های رودخانه‌ای
- عبور خط اصلی راه‌آهن از محدوده منطقه آزاد اروند (اتصال به خرمشهر)
- نیاز و امکان ایجاد دسترسی‌های فرعی برای محدوده‌های صنعتی منطقه آزاد اروند
- وجود فرودگاه آبادان در منطقه آزاد اروند و برخورداری از موقعیت بسیار مناسب در منطقه
- موقعیت منطقه آزاد اروند در تلاقی دو طرح کریدور جنوب و کریدور غرب

طرح جامع و تفصیلی منطقه آزاد اروند

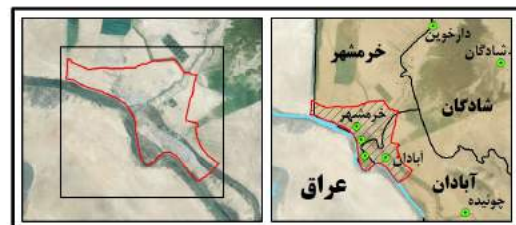
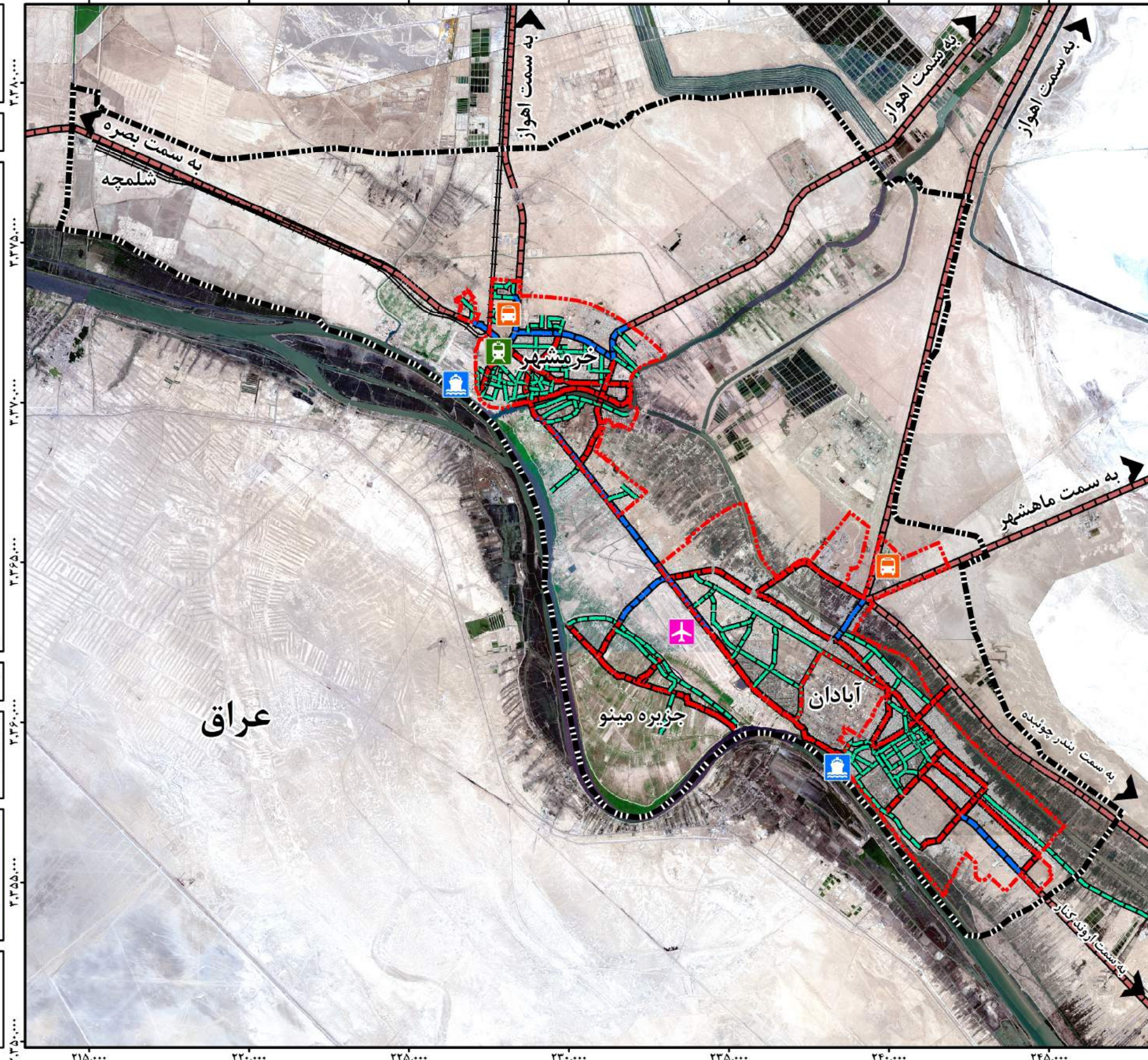
راهنمای نقشه

- محدوده منطقه آزاد اروند
- محدوده شهر
- خط آهن
- راه بین شهری
- شریانی درجه ۱
- شریانی درجه ۲ اصلی
- جمع و پخش کننده
- بندر
- فرودگاه
- ایستگاه راه آهن
- ترمینال اتوبوسرانی

عنوان نقشه:
شبکه حمل و نقل موجود در محدوده منطقه آزاد اروند

مقیاس: ۱:۱۷۰,۰۰۰	تاریخ: ۹۵/۰۵/۲۲
ترسیم: م. جهان بخش	سیستم تصویر: UTM
شماره نقشه: 04 02720 O DW 0001 00	

عراق

نقشه ۱- شبکه حمل و نقل موجود در منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

۸-۱- ساختار عمومی کاربری زمین منطقه آزاد اروند

ساختار عمومی کاربری زمین در محدوده منطقه آزاد اروند، محدوده شهری آبادان و محدوده شهری خرمشهر بررسی و فراوانی، مساحت و درصد هر یک از کاربری‌ها از کل، برای کل منطقه آزاد اروند و مساحت و سرانه کاربری‌ها به تفکیک دو شهر آبادان و خرمشهر محاسبه گردیده بشرح زیر ارائه میگردد:

جدول ۴- فراوانی، مساحت و درصد کاربری‌ها در محدوده منطقه آزاد اروند

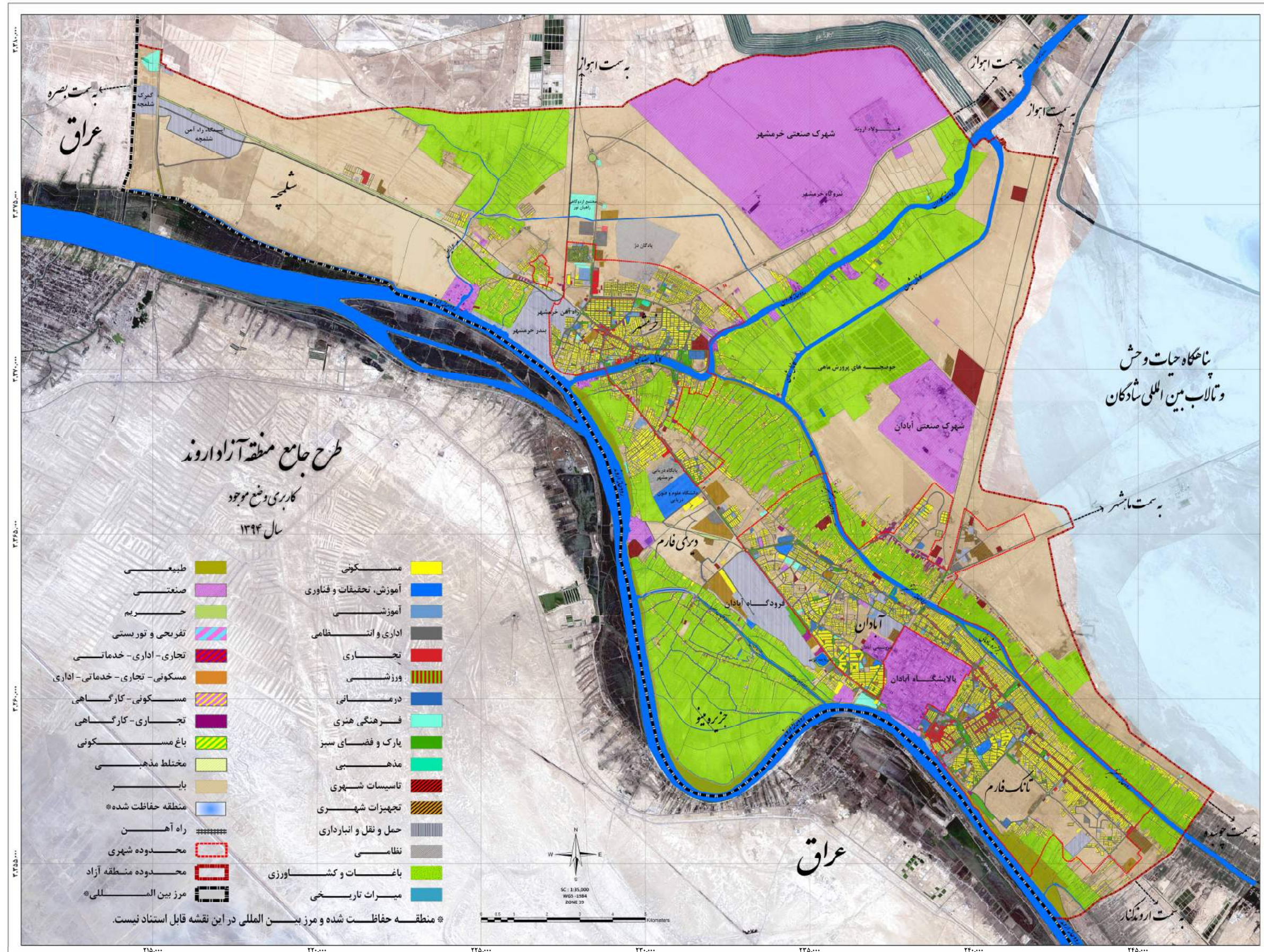
محدوده منطقه آزاد اروند				نام کاربری	
درصد مساحت از کل	مساحت (هکتار)	درصد از فراوانی	فراوانی		
۵.۸۴	۲۱۶۲.۹۵	۵۵.۰۲	۱۰۸۸۵	مسکونی	۱
۰.۳۷	۱۳۸.۲۳	۰.۱۱	۲۱	آموزش، تحقیقات و فناوری	۲
۰.۳۶	۱۳۴.۳۰	۱.۵۳	۳۰۳	آموزشی	۳
۰.۴۰	۱۴۶.۷۷	۱.۲۶	۲۵۰	اداری - انتظامی	۴
۰.۶۴	۲۳۸.۰۱	۹.۱۸	۱۸۱۶	تجاری	۵
۰.۶۱	۲۲۵.۴۹	۰.۴۴	۸۷	ورزشی	۶
۰.۱۶	۶۰.۹۸	۰.۳۵	۷۰	درمانی	۷
۰.۳۷	۱۳۶.۰۹	۰.۳۰	۵۹	فرهنگی و هنری	۸
۰.۶۷	۲۴۶.۵۸	۳.۳۰	۶۵۳	پارک و فضای سبز	۹
۰.۰۶	۲۲.۱۰	۰.۱۳	۲۲۳	مذهبی	۱۰
۰.۵۷	۲۱۱.۱۳	۰.۵۱	۱۰۰	تاسیسات شهری	۱۱
۰.۳۷	۱۳۶.۵۳	۰.۳۴	۶۸	تجهیزات شهری	۱۲
۲.۸۴	۱۰۵۰.۷۲	۰.۷۶	۱۵۰	پارکینگ و انبارها	حمل و نقل و انبارداری
۵.۵۳	۲۰۴۸.۰۴	-	-	معبر	
۸.۳۶	۳۰۹۸.۷۶	۰.۷۶	۱۵۰	جمع حمل و نقل و انبارداری	
۰.۹۴	۳۵۰.۰۲	۰.۱۲	۲۳	نظامی	۱۴
۰.۰۰۱	۰.۳۶	۰.۰۲	۳	باغ مسکونی	باغات و کشاورزی
۲۲.۷۵	۸۴۳۲.۱۸	۳.۴۳	۶۷۹	باغات و کشاورزی و نخلستان	
۲۲.۷۶	۸۴۳۲.۵۴	۳.۴۵	۶۸۲	جمع باغات و کشاورزی	
۰.۰۰۰۲	۰.۰۷	۰.۰۱	۱	میراث تاریخی	۱۶
۱.۵۷	۵۸۰.۸۱	۱.۰۹	۲۱۵	طبیعی	۱۷
۱۳.۱۶	۴۸۷۴.۹۱	۰.۴۵	۹۰	حریم	۱۸
۰.۴۰	۱۴۹.۲۴	۵.۱۱	۱۰۱۲	تفریحی و توریستی	۱۹
۰.۰۳	۱۱.۹۷	۰.۰۴	۷	صنعتی	۲۰
۳۷.۷۵	۱۳۹۸۹.۰۷	۱۵.۵۲	۳۰۷۰	بایر	۲۱
۹۵.۳۹	۳۵۳۴۶.۶۵	۱۰۰.۰۰	۱۹۷۸۵	جمع کل کاربری‌ها	
-	۱۷۰۹۸۶	-	-	رودخانه‌ها	
۱۰۰.۰۰	۳۷۰۵۶.۵۰	۱۰۰.۰۰	۱۹۷۸۵	جمع کل	

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

علاوه بر مشخصات کاربری زمین در محدوده منطقه آزاد اروند، امکانات و محدودیت‌های کالبدی منطقه عبارتند از:

- وجود اراضی بایر در داخل شهر و غالب بودن کاربری بایر در منطقه آزاد اروند و امکان بهره‌گیری از آن برای توسعه‌های آتی
- تمایل و روند توسعه کاربری‌های مرتبط با فعالیت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند
- استاندارد و سرانه کاربری بالاتر از عرف شهرسازی و تدارک ارتقا کیفیت محیطی
- مالکیت‌های رها شده و محدودیت توسعه درونی
- بافت شهری متخلخل و توسعه پراکنده
- ناهمگونی توسعه کالبدی به ویژه تشتت طبقات و تراکم
- گرایش به از بین بردن نخلستان‌ها و اراضی کشاورزی و تبدیل آن به کاربری‌های انتفاعی
- گرایش عمده به تخلفات ساختمانی و نبود نظارت اثرگذار و عدم اجرا و تحقق پذیری طرح‌های شهری

نقشه ۲- کاربری وضع موجود محدوده منطقه آزاد اروند (پرداش: گروه بین المللی ره شهر، ۱۳۹۴)

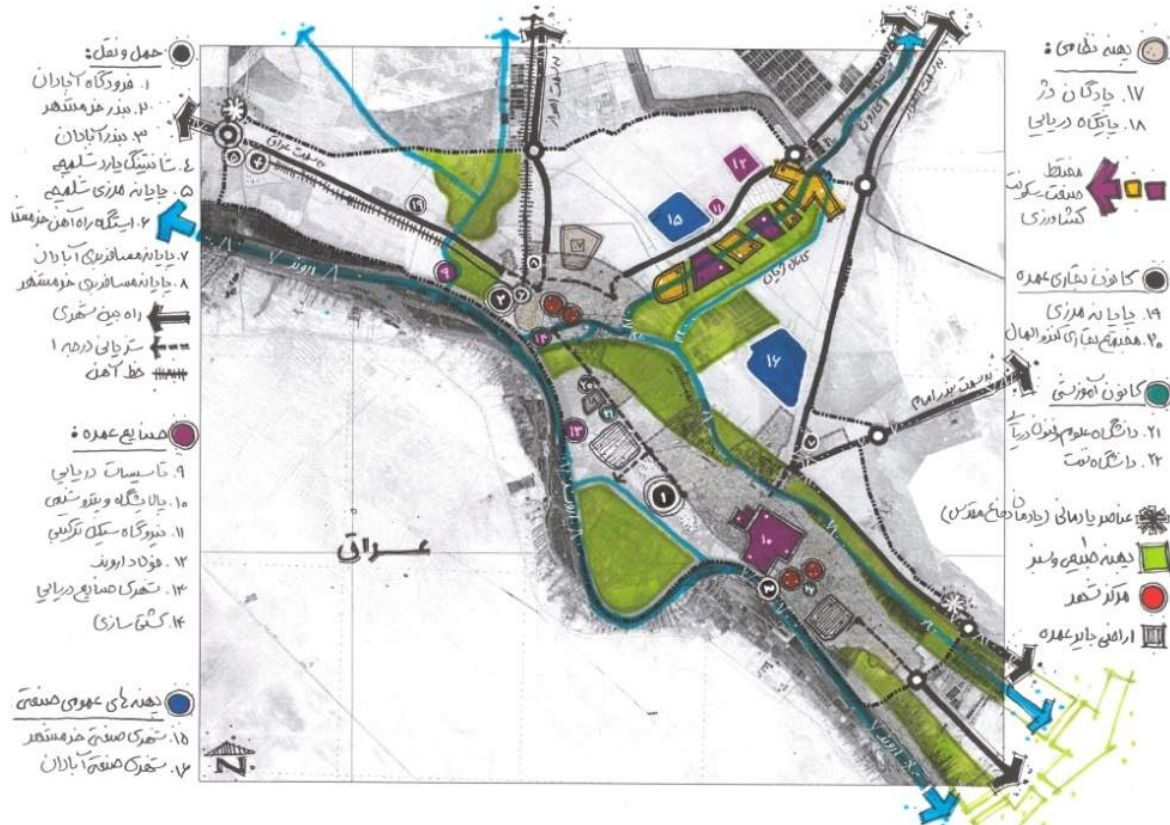

۹-۱- سازمان فضایی منطقه آزاد اروند

سازمان فضایی منطقه آزاد اروند از نحوه ترتیب و توزیع کلیدی‌ترین عناصر طبیعی و انسان ساخت موجود منطقه و از برابند نظام‌های «حرکت و دسترسی»، «نظام طبیعی و فضای سبز» و «نظام عملکردی» زیر به دست آمده است. پهنه‌های عملکردی و سکونتگاه‌ها بر مبنای میزان دسترسی به عناصر محوری موجود شکل گرفته‌اند.

شکل ۲- فرایند تدوین سازمان فضایی منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

شکل ۳- سازمان فضایی منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

۲- تجزیه و تحلیل

مطالعات تحلیل طرح جامع منطقه آزاد اروند، از دو بخش «تحلیل موضوعی» و «تلفیق تحلیل» می‌گردد. بخش اول شامل مطالعات تحلیلی پیرامون پنج موضوع و زمینه «محیطی و طبیعی»، «اقتصادی»، «جمعیت»، «ساختار مدیریت» و «کالبدی و فضایی» است. محتوا و ساختار تحلیلی این بخش در نمودار شماره (۲) نشان داده شده است.

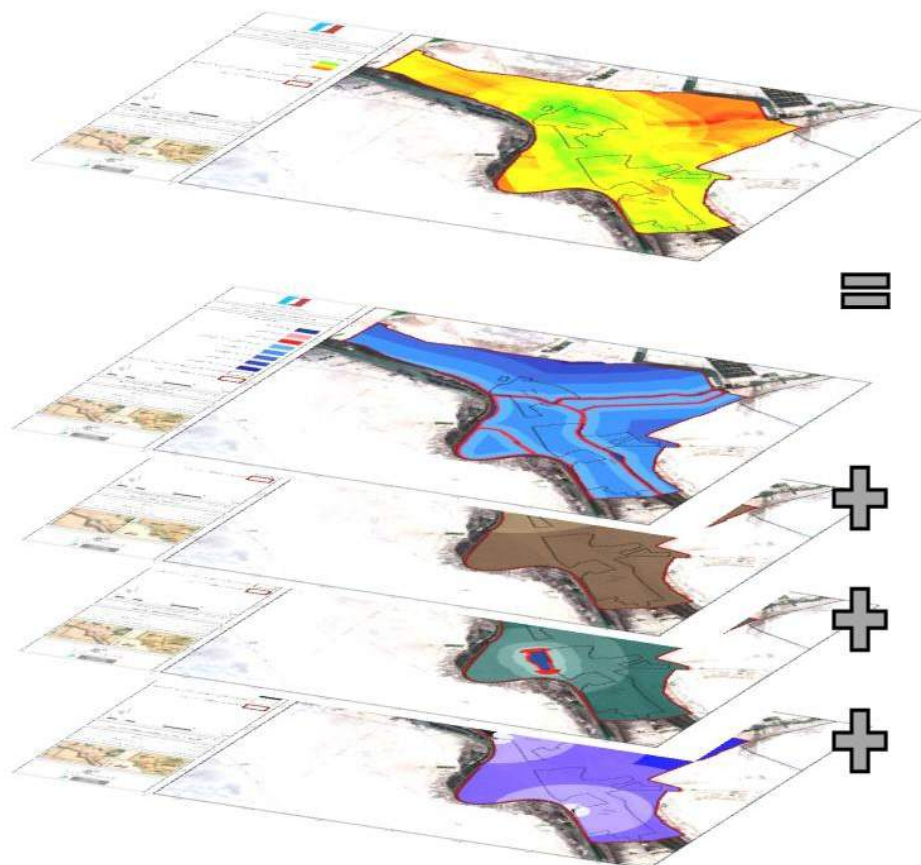

نمودار ۲- زمینه‌های موضوعی، محتوا و فرایند بخش تحلیل مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

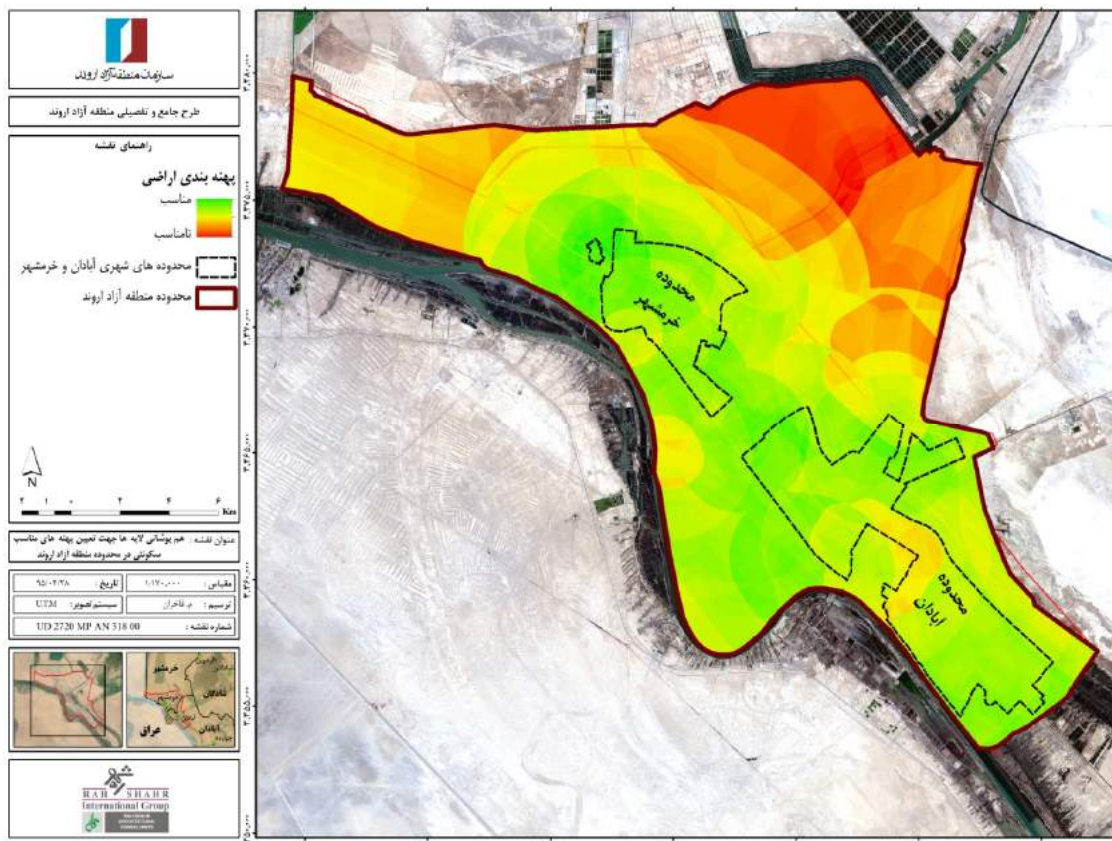
اصلی‌ترین نتایج بخش اول مطالعات تحلیل طرح جامع منطقه آزاد اروند، در قالب موارد زیر قابل بیان است:

- شناسایی قابلیت زمین جهت توسعه شهری و تعیین امکانات و محدودیت‌ها در موضوعات کالبدی- فضایی

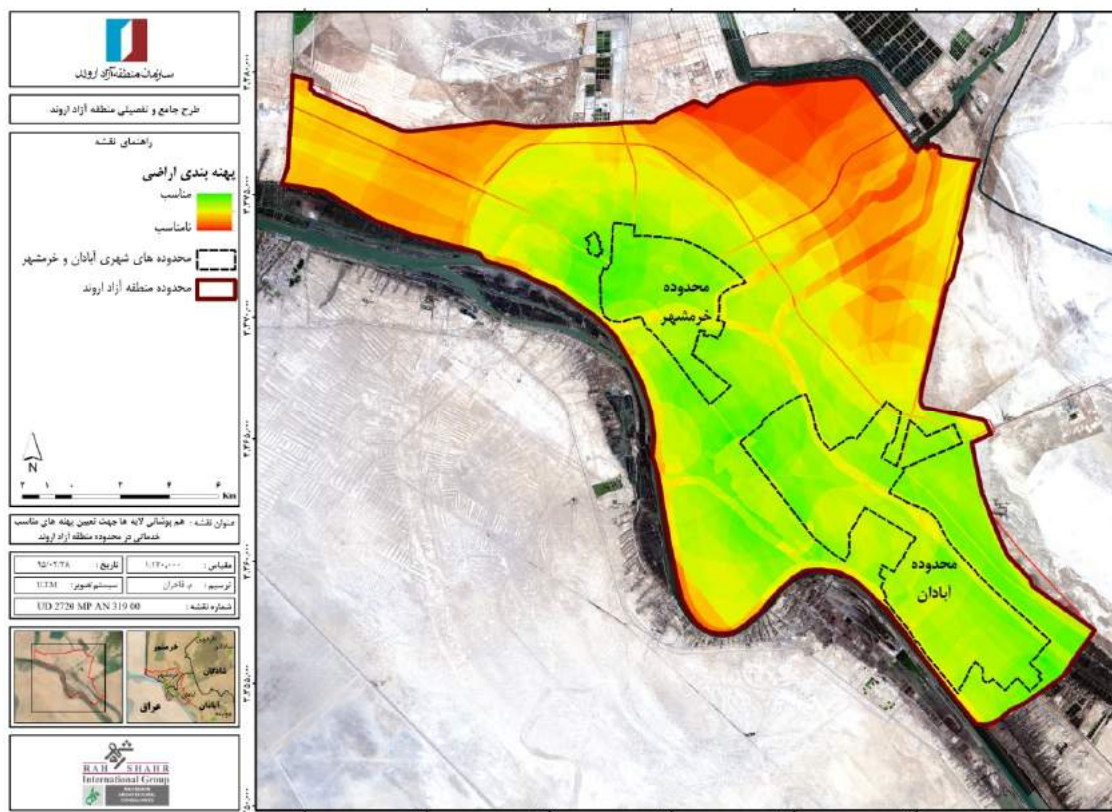
به‌منظور تعیین قابلیت زمین برای توسعه در محدوده منطقه آزاد اروند، ابتدا فهرست بلندی از معیارها (بر مبنای انطباق با شرایط منطقه و اطلاعات در دسترس) تهیه و پس از آن معیارها به دو دسته حذفی و آستانه‌ای تفکیک گردید. معیارهای حذفی مرتبط با کاربری‌هایی است که امکان ساخت و ساز در آنها وجود ندارد (مانند اراضی ساخته شده، اراضی کشاورزی، باغات و نخلستان‌ها). معیارهای آستانه‌ای نیز در چهار دسته حمل و نقل، کاربری‌ها، سکونتگاه‌ها و زیست‌محیطی طبقه‌بندی گردید، آنگاه جهت سنجش معیارها، زیرمعیارها و شاخص‌هایی تعیین و امتیازدهی معیارها برپایه نظر کارشناسان صورت پذیرفت. سپس با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی و در نرم‌افزار Expert Choice، امتیاز هر شاخص محاسبه و در نرم‌افزار GIS، همپوشانی لایه‌ها برپایه این امتیازات انجام شد و پهنه‌های مناسب برای توسعه عملکردهای مختلف تعیین و در مرحله بعدی پهنه‌های ناشی از معیارهای حذفی، حذف و بدین ترتیب تناسب زمین برای توسعه سکونتگاه‌ها و خدمات تعیین گردید.

شکل ۴- همپوشانی لایه‌ها در فرایند شناسایی قابلیت زمین (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

نقشه ۳- همپوشانی لایه‌ها جهت تعیین پهنه‌های مناسب سکونت در محدوده منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

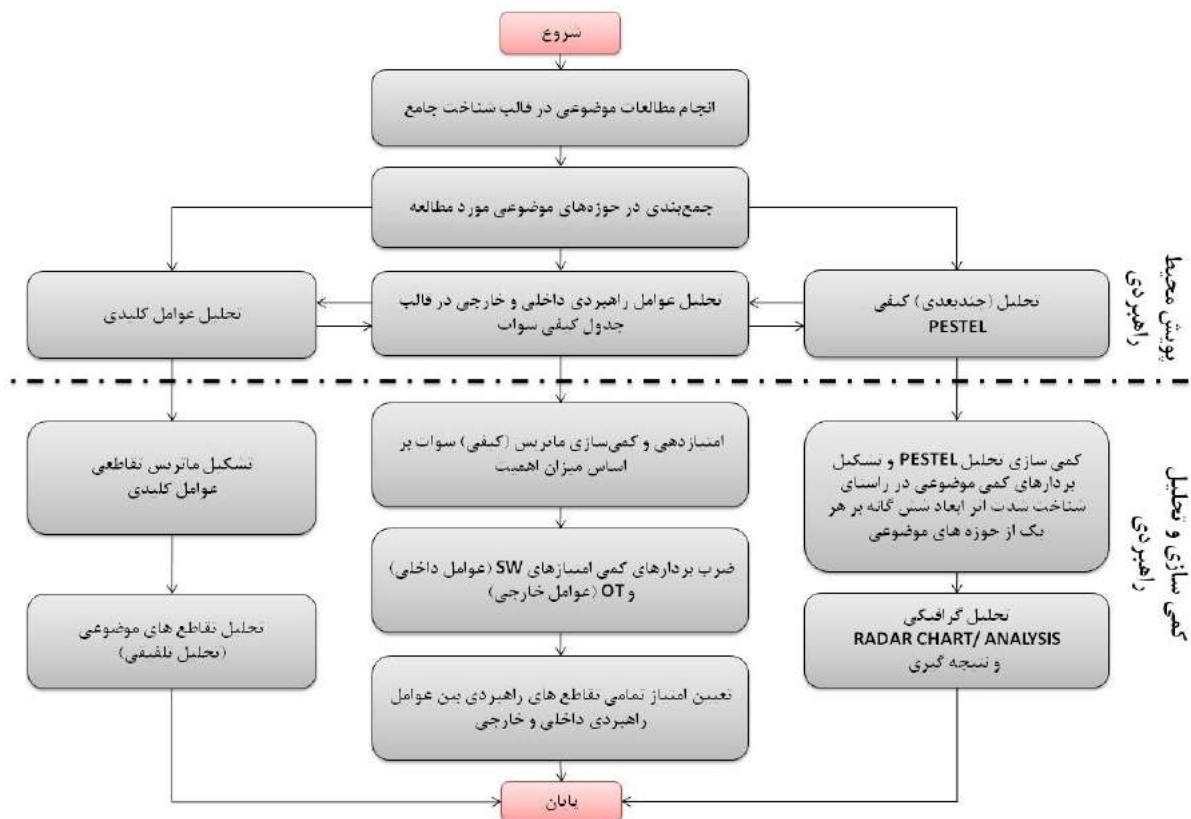
نقشه ۴- همپوشانی لایه‌ها جهت تعیین بهینه‌های مناسب خدماتی در محدوده منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی رهشهر، ۱۳۹۵)

- تدوین ماتریس‌های «منابع و مزیت‌ها»، «تنگناها، چالش‌ها و مخاطرات، روندها»، «گرایش‌ها و تحولات ساختاری» در چهار موضوع محیطی - طبیعی، اقتصادی، جمعیتی و ساختار مدیریت.

در این بخش، کاوش متمرکز محیط راهبردی با روش‌شناسی تحلیل نیمه‌ساختار یافته عوامل کلیدی انجام گرفته؛ به این صورت که عوامل تاثیرگذار بر توسعه آتی منطقه در حوزه‌های موضوعی محیطی - طبیعی، اقتصادی، جمعیتی و ساختار مدیریت، در سه بُعد محتوایی منابع و مزیت‌ها (RA)، تنگناها، چالش‌ها و مخاطرات (RCR) و روندها، گرایش‌ها، نیازهای آتی و تحولات ساختاری محتمل (TNSC) مورد تحلیل و موارد شناخته شده درج شده‌اند. در مرحله بعدی، پس از برگزاری جلسات هم‌اندیشی توسط کارگروه‌های تخصصی، نتایج بازبینی و ارتقا یافته و خروجی‌های مورد انتظار در قالب ماتریس‌های عوامل کلیدی راهبردی پالایش و ارایه شده‌اند.

بخش دوم به تلفیق تحلیل‌های صورت گرفته در بخش اول اختصاص دارد که برای انجام آن، اقدام به تدوین چارچوب روش‌شناسانه تلفیقی شده است. فرایند این بخش در نمودار شماره (۳) نمایش و محتوای آن تشریح و نتایج نهایی نیز در جداول شماره (۷) تا (۹) ارایه می‌گردد.

۱ - نتایج نهایی این بخش به صورت جامع در بخش دوم مطالعات تحلیل ارایه شده است.

نمودار ۳- فرایند تحلیل مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

– نخستین فرایند، تحلیل PESTEL ارتقایافته است. تحلیل کمی‌سازی شده PESTEL با هدف تشخیص میزان اثر هر یک از عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری، زیست‌محیطی و قانونی در هر یک از حوزه‌های موضوعی انجام شده است. در این تحلیل، متخصصان و خبرگان، محرک‌هایی که بیشترین اهمیت را در گذشته داشته‌اند، شناسایی و مشخص می‌نمایند که این موارد، تا چه اندازه‌ای ممکن است تغییرداشته و چگونه بر توسعه اثر خواهند گذاشت.

جدول ۵- بردارهای کمی نهایی PESTEL در ابعاد مختلف

	کالبدی	اجتماعی	اقتصادی	مدیریتی	گردشگری	حمل و نقل	زیست محیطی	زیرساخت
P	2	27	9	-4	-11	5	-4	-7
Ec	-6	18	7	15	5	6	-8	4
S	-5	23	7	1	10	-5	-5	-4
T	-3	7	6	5	-6	4	-4	7
En	-2	7	-6	-7	-3	-10	4	-4
L	5	7	9	0	1	8	-8	0

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

- فرایند دوم در این چارچوب، تحلیل کمی‌سازی شده سوات است که مبتنی بر کاوش و شناخت عوامل راهبردی درونی و بیرونی در هر یک از حوزه‌های موضوعی مورد مطالعه بوده است. در این فرآیند، امتیازدهی و تعیین میزان اهمیت هر یک از این عوامل راهبردی توسط کارشناسان مدنظر قرار گرفت تا زمینه تدوین راهبردها و اولویت‌بندی آنها با استفاده از تحلیل تقاطعی سوات صورت پذیرد.

جدول ۶- جدول کمی‌سازی ارتباطات میان مسایل راهبردی در حوزه گردشگری^۱

no.	→ SS	O							T						
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۱	۲	۳	۴	۵	۶	
↓	SS	۵	۵	۵	۴	۴	۴	۵	۴	۵	۵	۵	۴	۵	
S	۱	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۲	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۳	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۴	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۵	۳	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۱۵	۱۲	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۵
	۶	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۷	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۸	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۹	۳	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۱۵	۱۲	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۵
	۱۰	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۱۱	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۱۲	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۱۳	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
W	۱	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۲	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۳	۳	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۱۵	۱۲	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۵
	۴	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۵	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۶	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵
	۷	۴	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۱۶	۱۶	۲۰	۱۶	۲۰	۲۰	۲۰	۱۶	۲۰
	۸	۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۲۵	۲۰	۲۵

پردازش: گروه بین‌المللی رهشهر، ۱۳۹۵.

- فرایند سوم که تا حد زیادی در راستای ایجاد دید تلفیقی و یکپارچه طراحی شده، مبتنی بر تحلیل عوامل کلیدی (Key Issue Analysis) در هر حوزه راهبردی و تدوین ماتریس تحلیل اندرکنش‌ها (Interactions Matrix Analysis) میان حوزه‌های موضوعی مختلف است.

۱ - به عنوان مثالی از نحوه کمی‌سازی آرایه‌های ماتریس تقاطع‌های راهبردی

جدول ۷- ماتریس ختمشی‌ها و جهت‌گیری‌های کلان کالبدی و عملکردی به تفکیک حوزه‌های موضوعی

عملکردی	کالبدی - عملکردی	کالبدی	طیف کالبد - عملکردی
	✓	✓	زیست محیطی
	<ul style="list-style-type: none"> ضرورت نگاه راهبردی در خصوص مدیریت آثار (و آسیب‌های) زیست‌محیطی در جریان توسعه منطقه آزاد اروند 	<ul style="list-style-type: none"> لزوم تلاش در جهت حفاظت، احیا و توسعه پایدار محیط زیست منطقه 	
	✓	✓	کالبدی
	<ul style="list-style-type: none"> اهمیت ویژه توجه به وجه هویتی محیط کالبدی و ایجاد توازن و هماهنگی میان ظرف کالبدی و مظهر عملکردی در سطح شهری و منطقه‌ای در منطقه آزاد اروند عزم مدیریتی در خصوص ساخت مراکز و مجموعه‌های کسب و کار و سکونت با مقیاس عملکردی و کیفیت فرامنطقه‌ای و جهانی 	<ul style="list-style-type: none"> عنایت به ارتقای کیفیت توسعه کالبدی (به موازات رشد کمی) با رویکرد استانداردسازی 	
	✓	✓	زیرساخت (بجز حمل و نقل)
	<ul style="list-style-type: none"> ضرورت فرهنگ‌سازی و جریان‌سازی در راستای افزایش دائمی سهم انرژی‌های پاک و سبز اهمیت استفاده از فرصت‌های بالقوه در زمینه شکل‌گیری مشارکت بخش عمومی و خصوصی (PPP) در حوزه توسعه و نگهداری زیرساخت‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> نیاز به ارتقای کمی و کیفی زیرساخت‌ها تا رسیدن به سطح استانداردهای مورد انتظار ملی و بین‌المللی 	
	✓	✓	حمل و نقل
	<ul style="list-style-type: none"> ضرورت توجه ویژه به فرصت‌های منطقه برای تبدیل به هاب لجستیکی منطقه جنوب غرب ایران لزوم ارتقا و تثبیت نقش دروازه‌ای در ترانزیت مسافر و کالا 	<ul style="list-style-type: none"> الزام ارتقای کمی و کیفی زیرساخت‌های حمل و نقلی و ترانزیتی 	
✓	✓		مدیریتی
<ul style="list-style-type: none"> نیاز مدیریت کلان به توسعه نرم‌افزاری و ظرفیت‌سازی در حوزه نظارت عالی، تکوین نظام‌های اطلاعاتی، مدیریت روابط، حل اختلاف و تعارضات و ... در راستای تحقق مدیریت یکپارچه توسعه منطقه آزاد اروند 	<ul style="list-style-type: none"> عزم مدیریت کلان درباره توسعه سخت‌افزاری ابزارهای کنترل و نظارت در جهت تحقق مدیریت یکپارچه توسعه منطقه آزاد اروند 		
✓			جمعیتی - اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> عزم مدیریت کلان در خصوص افزایش ظرفیت جمعیت‌پذیری و جذب جمعیت نخبه (از طریق افزایش کیفیت محیط کسب و کار و فضای حیات هر روزه) لزوم ظرفیت‌سازی و توسعه منابع انسانی در حوزه دانش و مهارت‌های مورد نیاز 			
✓	✓	✓	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> اهمیت ویژه ظرفیت‌سازی در خصوص مدیریت نوآوری و رقابت‌پذیری در حوزه توسعه محیط کسب و کار 	<ul style="list-style-type: none"> عزم مدیریتی در خصوص: تثبیت و ارتقای جایگاه صنعتی منطقه آزاد اروند و اهمیت توسعه کمی-کیفی مجموعه‌های صنعتی و خلق هم‌افزایی میان فعالیت‌های صنعتی از طریق ایجاد صرفه‌های اقتصادی مختلف جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی از طریق تعریف ابرپروژه‌ها و مجموعه‌های کسب و کار و سکونت با مقیاس و سطح کیفی جهانی خدمات‌رسانی (World Class Services) حفظ و ارتقای ارتباطات تجاری و ترانزیتی با کشور عراق 	<ul style="list-style-type: none"> ضرورت توسعه پیش‌نیازهای کالبدی برای رشد اقتصاد و اهمیت عنایت ویژه به ایجاد ارتباط سازنده میان «ساختار کالبدی-فضایی» و «ظرفیت توسعه اقتصادی» در منطقه آزاد اروند 	
✓	✓	✓	گردشگری
<ul style="list-style-type: none"> نیاز موجود در خصوص ظرفیت‌سازی نرم‌افزاری و مدیریتی و توسعه منابع انسانی در حوزه صنعت گردشگری ضرورت برنامه‌ریزی برای افزایش کیفیت و حداکثر استفاده از تنوع و تکثر جاذبه‌های گردشگری منطقه آزاد اروند 	<ul style="list-style-type: none"> لزوم احیا و ارتقای هویت کالبدی و عملکردی و تکوین و تثبیت تصویر و سیمایی جذاب از منطقه در خاطر گردشگران 	<ul style="list-style-type: none"> نیاز به توسعه سخت‌افزاری در حوزه گردشگری و ارتقای زیرساخت‌ها و امکانات سیاحتی، پذیرایی و اقامتی 	

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

جدول ۸- تحلیل یکپارچه مطالعات و تدقیق برنامه ها و خط‌مشی‌های حاصل از مدل‌های تحلیلی

مدیریتی			اقتصادی			جمعیتی			محیطی و طبیعی				
TSCN	RCR	RA	TSC	RCR	RA	TSCN	RCR	RA	TSCN	RCR	RA		
			<ul style="list-style-type: none"> ضرورت توجه به آثار زیست‌محیطی توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های حمل و نقلی مطلوبیت راهبردهای مبتنی بر گسترش فعالیت‌های اقتصادی سبز و پایدار به‌ویژه در حوزه‌های گردشگری و کشاورزی ضرورت توجه کافی به آثار زیست-محیطی فعالیت‌های صنعتی به‌ویژه در زمینه صنایع پتروشیمی و شیمیایی ضرورت توجه به ابزارهای قانونی و برنامه‌ای ضامن حفظ محیط‌زیست در مقابل اثرات ناشی از توسعه اقتصادی (به‌ویژه در حوزه صنایع) اهمیت کیفیات زیست‌محیطی در موفقیت تلاش‌های معطوف به جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی (به‌دلیل حساسیت‌های بسیار سرمایه‌گذاران خارجی به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های خدماتی) 	<ul style="list-style-type: none"> وجود دوگانگی میان «هدف رشد کمی صنعت برای افزایش فرصت‌های اشتغال و کاهش بیکاری» و «شرایط آسیب‌پذیر محیط‌زیست منطقه» و ضرورت تلاش برای رسیدن به سنتزی پایدار میان این دو موضوع وجود امکان استفاده از «نیروی انسانی جوان» و جویای کار در حوزه گردشگری؛ به‌ویژه در حوزه اکوتوریسم اهمیت کیفیت محیطی و زیست-پذیری منطقه در جذابیت آن برای ساکنان (و تاثیر آن در روند مهاجرت‌ها و گرایش نیروی انسانی، به‌خصوص نیروهای نخبه، برای سکونت در منطقه) 			<ul style="list-style-type: none"> وجود اراضی هموار و مسطح برای بارگذاری کاربری‌ها فاصله مناسب با خطوط گسل و کانون‌های زمین‌لرزه و قرارگرفتن محدوده مطالعاتی در پهنه با خطر زلزله کم توسعه فعالیت‌های گردشگری به‌ویژه پرندنگری به‌دلیل برخورداری از زیستگاه‌های متنوع جانوری، همجواری با خورها، آبراهه‌های دائمی و تالاب‌ها وجود پوشش گیاهی مرتعی فقیر با تاج پوشش نسبتاً کم، مناسب برای استقرار کاربری‌ها و توسعه اراضی دسترسی مناسب به منابع آب به دلیل وجود رودخانه‌های دائمی، خورها و تالاب‌ها نامطلوب بودن کیفیت آب‌های سطحی برای مصارف شرب، صنعتی و کشاورزی بالابودن آلودگی‌های محیطی (هوا، آب و خاک) به‌دلیل وجود کاربری‌های صنعتی، پساب‌های کشاورزی (به‌ویژه نیشکر)، افزایش بیابان‌زایی و خشکسالی در منطقه وجود پدیده‌های نامطلوب جوی مانند گردوغبار، خشکسالی و سیل تخریب اکوسیستم‌های حساس زیست‌محیطی و از بین رفتن ذخایر ژنتیکی به‌دلیل رسوب‌گذاری و خشک شدن تالاب‌ها (همچون شادگان و هورالعظیم) وجود اراضی شور، با قلیائیت بسیار زیاد و زهکشی نامناسب 	RA	محیطی و طبیعی				
										<ul style="list-style-type: none"> تهیه و تدوین چشم‌اندازها، اهداف و راهبردهای زیست‌محیطی در کلیه مراحل سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی‌های توسعه منطقه تهیه گزارش‌های SEA، EIA، SIA، HIA، ERA، LCA، EMPR، PIP به منظور شناسایی اثرات و جنبه‌های زیست‌محیطی، ریسک‌های محیطی و انطباق طرح با الزامات و قوانین زیست‌محیطی و اسناد بالادستی بر اساس مطالعات نیازسنجی و امکان‌سنجی طرح‌های توسعه منطقه؛ سپس بازنگری قوانین منطقه آزاد اروند و تهیه دستورالعمل‌های زیست‌محیطی کنترل و پایش آلودگی‌های محیطی براساس استانداردهای و الزامات ملی و بین‌المللی به منظور اندازه‌گیری آینده‌های محیطی و ارائه اقدامات اصلاحی و پیشگیرانه و گزارش‌های خوداظهاری استقرار سیستم مدیریت زیست‌محیطی (EMS) در منطقه آزاد اروند به منظور ایجاد توسعه پایدار و جلوگیری از تخریب هرچه بیشتر منابع محیطی پیاده‌سازی سیستم ممیزی EMAS به منظور ارزیابی، مستندسازی و بهبود مستمر سیستم‌های مدیریت زیست‌محیطی منطقه 	TSCN		
			<ul style="list-style-type: none"> امکان ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش حمل و نقل فرصت استفاده از ارتباطات و نزدیکی-های منطقه با کشور دوست و همسایه، عراق، برای گسترش بیشتر همکاری‌ها و روابط اقتصادی ضرورت توجه به برنامه‌ریزی در حوزه توسعه اقتصاد روستایی ضرورت در نظر گرفتن نرخ اشتغال‌زایی به‌عنوان یکی از شاخص‌های برنامه-ریزی برای استقرار صنایع نیاز به توجه ویژه به توسعه فعالیت‌های مرتبط با اقتصاد سبز و پایدار 						<ul style="list-style-type: none"> وجود پالایشگاه آبادان و بندر خرمشهر و امکان جذب نیروی کار وجود علقه‌های قومی، مذهبی و فرهنگی مشترک با مردم عراق و کشورهای حاشیه خلیج فارس وجود دانشگاه‌های نفت و دانشگاه علوم و فنون دریایی وجود شهرهای آبادان، خرمشهر در داخل محدوده منطقه آزاد و امکان تامین نیروی انسانی و بهره‌گیری از زیرساخت‌های فرهنگی شهرها جوان بودن جمعیت سکونتگاه‌های شهری و روستایی 	RA	جمعیتی		
									<ul style="list-style-type: none"> نبود فرصت‌های شغلی مناسب و بیکاری نسبتاً شدید در منطقه (شهرستان آبادان برابر ۲۷ درصد و شهرستان خرمشهر برابر ۳۰ درصد) کمرنگ شدن ماهیت و تغییر نقش و عملکرد سکونتگاه‌های روستایی منطقه تغییر و تحولات عمیق جمعیتی در سال‌های اخیر با وقوع جنگ و مهاجرت ساکنان بومی در طول جنگ و عدم بازگشت آنها به منطقه نبود نیروی انسانی آموزش‌دیده متخصص کافی در منطقه و پایین بودن تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی پایین بودن شاخص‌های خدمات آموزشی، بهداشتی و درمانی در سکونتگاه‌های روستایی منطقه آزاد 	RCR			
									<ul style="list-style-type: none"> ایجاد فرصت‌های شغلی و توسعه زیرساخت‌های رفاهی و فرهنگی به‌تبع توسعه فعالیت‌های اقتصادی منطقه آزاد افزایش روند مهاجرت و بازگشت جمعیت به منطقه به‌دنبال اشتغال ناشی از توسعه منطقه آزاد عدم رشد و توسعه فعالیت‌های منطقه آزاد، ثابت ماندن روند رکود اقتصادی منطقه و نرخ بالای بیکاری تقویت روند مهاجرت معکوس و خروج ساکنین از منطقه به دنبال رکود اقتصادی و نرخ بالای بیکاری بروز نارضایتی‌های اجتماعی و فرهنگی در منطقه در صورت ادامه نرخ بالای بیکاری، مشکلات معیشتی و پایین بودن سطح شاخص‌های اجتماعی (و حتی امکان استفاده کشورهای مختلف از نارضایتی‌های ناشی از مشکلات اقتصادی و اجتماعی در جهت ایجاد مشکلات امنیتی) 	TSCN			

مدیریتی			اقتصادی			جمعیتی			محیطی و طبیعی					
TSCN	RCR	RA	TSC	RCR	RA	TSCN	RCR	RA	TSCN	RCR	RA			
												<p>۱- پتانسیل‌ها و مشوق‌های قانونی موجود در منطقه آزاد اروند</p> <p>۲- وجود گونه‌های حمل و نقل چهارگانه هوایی، دریایی، ریلی و جاده‌ای در منطقه (امکان ایجاد فرایندهای میان‌وجهی)</p> <p>۳- وجود صنایع بزرگ متکی بر نفت و گاز در منطقه</p> <p>۴- دسترسی به بازارهای بسیار مناسب داخلی و به‌ویژه خارجی (عراق، کویت و دیگر کشورهای حوزه خلیج فارس)</p> <p>۵- مزیت نسبی استان خوزستان در تولید محصولات کشاورزی و حوزه شیلات و آبریز پروری (و امکان توسعه صنایع تبدیلی و بسته‌بندی آن برای مصارف داخلی و صادرات در هر دو حوزه)</p> <p>۶- امکان توسعه گردشگری در منطقه (با تنوع موضوعی مناسب؛ از گردشگری طبیعی تا گردشگری درمانی)</p>	اقتصادی	
												<p>۱- نقص در زیرساخت‌های منطقه و تکمیل نشدن آنها تا حال حاضر (محدودیت منابع مالی توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز منطقه؛ براساس قانون مناطق آزاد سازمان منطقه آزاد به تنهایی موظف است با استفاده از درآمدهای خود زیرساخت‌های مورد نیاز منطقه را تأمین نماید و نمی‌تواند از بودجه عمومی کشور استفاده نماید)</p> <p>۲- عدم شکل‌گیری خوشه‌های صنعتی در منطقه و تکمیل نشدن زنجیره ارزش فعالیت‌های اقتصادی در منطقه</p> <p>۳- رقابت شدید منطقه‌ای در جذب سرمایه‌گذاری، به‌ویژه سرمایه‌گذاری خارجی، میان کشورهای منطقه (کشورهای حوزه خلیج فارس)</p> <p>۴- رویکرد توسعه منطقه‌ای بجای توسعه صادرات در مناطق آزاد کشور (بر خلاف رویکرد حاکم بر مناطق آزاد موفق جهان)</p> <p>۵- بروکراسی اداری در منطقه و عدم هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی مختلف</p>		
												<p>۱- عزم مدیریت کلان برای توسعه زیرساخت‌های لجستیکی</p> <p>۲- عزم مدیریت کلان برای توسعه اقتصاد گردشگری</p> <p>۳- عزم مدیریت کلان برای توسعه بخش صنعت (با هدف رفع بیکاری و نیز افزایش حجم صادرات)</p> <p>۴- انتظار بهبود فضای دیپلماتیک و اسجاد شرایط پساتحریم در جهت جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی (FDI)</p> <p>۵- روابط حسنه سیاسی و اقتصادی با کشور عراق</p>		
												<p>۱- برنامه‌ریزی فعالیت‌های جاری و آینده از طریق سازمان منطقه آزاد اروند به‌مثابه شبه دولت مرکزی</p> <p>۲- تأمین بودجه اصلی منطقه از سوی دولت</p> <p>۳- مرتفع نمودن رابطه صرفاً عمودی سازمان‌ها و نهادها در منطقه با برقراری سبک تمرکزگرا</p> <p>۴- هدایت اقتدارگرایانه سازمان منطقه آزاد اروند در کوتاه‌مدت برای هماهنگی سازمان‌ها و نهادها</p> <p>۵- همپوشانی بسیار ترکیب وزرا و رؤسا عضو شورایی (شورای هماهنگی) مناطق آزاد تجاری - صنعتی با ترکیب اعضای شورای عالی شهرسازی و معماری</p>	مدیریتی	
												<p>۱- مدیریت متمرکز (سازمان منطقه آزاد اروند) در بستر مدیریت متفرق بدون مهیا نمودن پیش‌نیازهای لازم</p> <p>۲- حجم و مقیاس بسیار فعالیت‌ها و هزینه‌های جاری و آینده برای توسعه منطقه</p> <p>۳- نبود سازوکار تعریف شده برای تعامل شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و شورایی شهرسازی و معماری</p> <p>۴- متمرکز بودن تولید سازمان منطقه آزاد اروند بر تهیه، اجرا و نظارت طرح جامع یکپارچه</p> <p>۵- عدم توسعه پیش‌بینی‌شده برای منطقه به‌دلیل تعدد طرح‌ها و عدم تحقق آنها در بازه زمانی مشخص</p>		
												<p>۱- حرکت سازمان منطقه آزاد اروند در راستای تفکر همکاری و تشریک مساعی با سایر سازمان‌ها و نهادهای منطقه برای پیشبرد وحدت رویه و مدیریت یکپارچه منطقه</p> <p>۲- تهیه طرح جامع یکپارچه منطقه آزاد اروند</p> <p>۳- امکان تغییر و تکمیل اهداف سازمان منطقه آزاد در راستای توسعه منطقه به‌دلیل فعالیت تازه‌هنگام سازمان از زمان گسترش محدوده منطقه آزاد اروند</p> <p>۴- تشکیل کمیسیون شهرسازی و معماری در منطقه به‌عنوان زیرمجموعه مدیریت اطلاعات جغرافیایی و شهرسازی (در صورت اعمال تغییرات در اهداف و شرح وظایف)</p> <p>۵- خودکفایی مالی منطقه آزاد اروند از منابع مالی دولت</p>		
												<p>۱- اهمیت توجه به فرصت تکوین مدیریت واحد شهری، به‌ویژه در راستای حذف موانع ناشی از تشتت مدیریتی و تسهیل فعالیت در حوزه کسب و کار</p> <p>۲- امکان استفاده از ظرفیت‌های قانونی سازمان در حوزه حاکمیت منطقه‌ای در راستای ایجاد هماهنگی بین نهادی</p> <p>۳- ضرورت تدوین مطالعات و برنامه‌ریزی‌های لازم در راستای جهت‌دهی مناسب به فعالیت‌های توسعه‌ای و جلوگیری از ائتلاف منابع به‌دلیل اقدامات ناهماهنگ، سیاست‌زده و نامناسب (به‌لحاظ اولویت، کارایی و تاثیرگذاری)</p>		

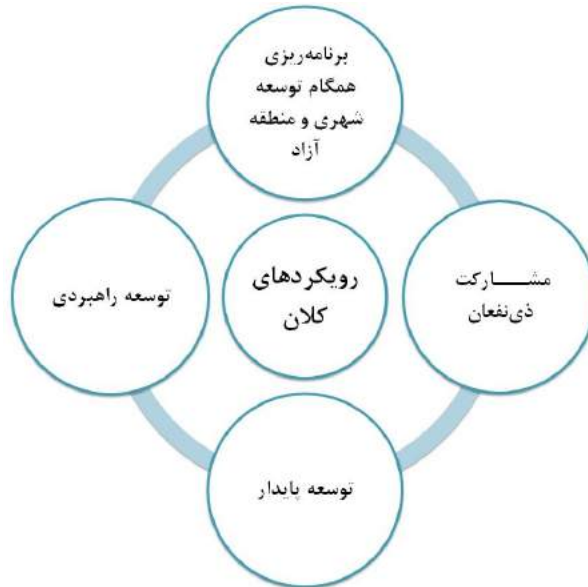
جدول ۹- نتایج حاصل از تحلیل اندرکنش موضوعات راهبردی کلیدی (SKIIA)

<p>خروجی پالایش شده SKIIA (با حذف موارد ذکر شده در ماتریس خطمشی‌ها و جهت‌گیری‌های کلان کالبدی و عملکردی به تفکیک حوزه-های موضوعی)</p>	<p>خروجی تحلیل اندرکنش موضوعات راهبردی کلیدی (Strategic Key Issues Interaction Analysis: SKIIA)</p>	<p>ابعاد اندرکنش</p>
<p>■ <u>ضرورت افزایش کیفیت محیطی و زیست‌پذیری (Livability) مراکز سکونتگاهی و پهنه‌های عملکردی در جهت افزایش جذابیت منطقه آزاد اروند برای ساکنان (و تاثیر آن در روند مهاجرت‌ها و گرایش نیروی انسانی، به‌خصوص نیروهای نخبه، برای سکونت در منطقه)</u></p>	<p>■ وجود دوگانگی میان «هدف رشد کمی صنعت برای افزایش فرصت‌های اشتغال و کاهش بیکاری» و «شرایط آسیب‌پذیر محیط زیست منطقه» و <u>ضرورت تلاش برای رسیدن به سنتزی پایدار میان این دو موضوع</u> ■ وجود امکان استفاده از «نیروی انسانی جوان» و جویای کار در حوزه گردشگری؛ به‌ویژه در حوزه اکوتوریسم ■ اهمیت کیفیت محیطی و زیست‌پذیری منطقه در جذابیت آن برای ساکنان</p>	<p>جمعیتی - محیطی</p>
<p>■ <u>مطلوبیت راهبردهای مبتنی بر گسترش فعالیت‌های اقتصادی سبز و پایدار به‌ویژه در حوزه‌های گردشگری و کشاورزی</u> ■ <u>اهمیت کیفیت زیست‌محیطی در موفقیت تلاش‌های معطوف به جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی (به‌دلیل حساسیت‌های بسیاری سرمایه‌گذاران خارجی به این مساله، به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های خدماتی)</u></p>	<p>■ <u>ضرورت توجه به آثار زیست‌محیطی توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های حمل و نقلی</u> ■ <u>مطلوبیت راهبردهای مبتنی بر گسترش فعالیت‌های اقتصادی سبز و پایدار به‌ویژه در حوزه‌های گردشگری و کشاورزی</u> ■ <u>ضرورت توجه کافی به آثار زیست‌محیطی فعالیت‌های صنعتی به‌ویژه در زمینه صنایع پتروشیمی و شیمیایی</u> ■ <u>ضرورت توجه به ابزارهای قانونی و برنامه‌ای ضامن حفاظت محیط‌زیست در مقابل اثرات ناشی از توسعه اقتصادی (به‌ویژه در حوزه صنایع)</u> ■ <u>اهمیت کیفیت زیست‌محیطی در موفقیت تلاش‌های معطوف به جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی (به‌دلیل حساسیت‌های بسیار سرمایه‌گذاران خارجی به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های خدماتی)</u></p>	<p>اقتصادی - محیطی</p>
<p>■ <u>بایستگی استفاده از پتانسیل‌های همکاری فراملی، به‌ویژه با کشور عراق، در حوزه اقدامات چندجانبه مرتبط با مخاطرات زیست‌محیطی</u></p>	<p>■ <u>ضرورت نگاه مدیریتی یکپارچه برای موفقیت برنامه‌ها و اقدامات و نیل به هدف حفاظت از محیط‌زیست و منابع و سرمایه‌های محیطی</u> ■ <u>وجود پتانسیل‌های همکاری فراملی به‌ویژه با کشور عراق در حوزه اقدامات چندجانبه مرتبط با مخاطرات زیست‌محیطی</u></p>	<p>مدیریتی - محیطی</p>
<p>■ <u>ضرورت توجه به برنامه‌ریزی در حوزه توسعه اقتصاد روستایی</u> ■ <u>اهمیت در نظر گرفتن میزان اشتغال‌زایی به‌عنوان یکی از شاخص‌های برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی درباره انتخاب فعالیت‌های صنعتی و مکان‌یابی محل استقرار صنایع</u> ■ <u>نیاز به توجه ویژه به توسعه فعالیت‌های مرتبط با اقتصاد سبز و پایدار</u></p>	<p>■ <u>امکان ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش حمل و نقل</u> ■ <u>فرصت استفاده از ارتباطات و نزدیکی‌های منطقه با کشور دوست و همسایه، عراق، برای گسترش بیشتر همکاری‌ها و روابط اقتصادی</u> ■ <u>ضرورت توجه به برنامه‌ریزی در حوزه توسعه اقتصاد روستایی</u> ■ <u>اهمیت در نظر گرفتن نرخ اشتغال‌زایی به‌عنوان یکی از شاخص‌های برنامه‌ریزی برای استقرار صنایع</u> ■ <u>نیاز به توجه ویژه به توسعه فعالیت‌های مرتبط با اقتصاد سبز و پایدار</u></p>	<p>اجتماعی - اقتصادی</p>
<p>■ <u>لزوم توجه سازمان منطقه آزاد به تاثیرات تکثر قومی و فرهنگی ساکنان منطقه و افزایش آن بر ساختار حکمروایی منطقه (این امر با افزایش مهاجرت نیروهای غیربومی اهمیت بیشتری می‌یابد)</u> ■ <u>اهمیت توجه به پتانسیل‌های تقویت ارتباطات با نهادهای مدیریت محلی و منطقه‌ای در کشورهای دارای رابطه مناسب با ایران (از جمله شهرهای مهم عراق همچون بصره) در قالب توسعه دیپلماسی شهری - منطقه‌ای</u></p>	<p>■ <u>ضرورت توجه سازمان منطقه آزاد به مساله تکثر قومی و فرهنگی ساکنان منطقه</u> ■ <u>وجود پتانسیل‌های تقویت ارتباطات با مدیریت محلی و منطقه‌ای در کشورهای دارای رابطه مناسب با ایران (از جمله شهرهای مهم عراق همچون بصره) در قالب توسعه دیپلماسی شهری - منطقه‌ای</u></p>	<p>اجتماعی - مدیریتی</p>
<p>■ <u>اهمیت بسیار بالای تدوین مطالعات و برنامه‌ریزی‌های لازم در راستای جهت‌دهی مناسب به فعالیت‌های توسعه‌ای و جلوگیری از اتلاف منابع به‌دلیل اقدامات ناهماهنگ، سیاست‌زده و نامناسب (به‌لحاظ اولویت، کارایی و تاثیرگذاری)</u></p>	<p>■ <u>اهمیت توجه به فرصت تکوین مدیریت واحد شهری، به‌ویژه در راستای حذف موانع ناشی از تشتت مدیریتی و تسهیل فعالیت در حوزه کسب‌وکار</u> ■ <u>امکان استفاده از ظرفیت‌های قانونی سازمان در حوزه حاکمیت منطقه‌ای در راستای ایجاد هماهنگی بین‌نهادهی</u> ■ <u>ضرورت تدوین مطالعات و برنامه‌ریزی‌های لازم در راستای جهت‌دهی مناسب به فعالیت‌های توسعه‌ای و جلوگیری از اتلاف منابع به‌دلیل اقدامات ناهماهنگ، سیاست‌زده و نامناسب (به‌لحاظ اولویت، کارایی و تاثیرگذاری)</u></p>	<p>اقتصادی - مدیریتی</p>

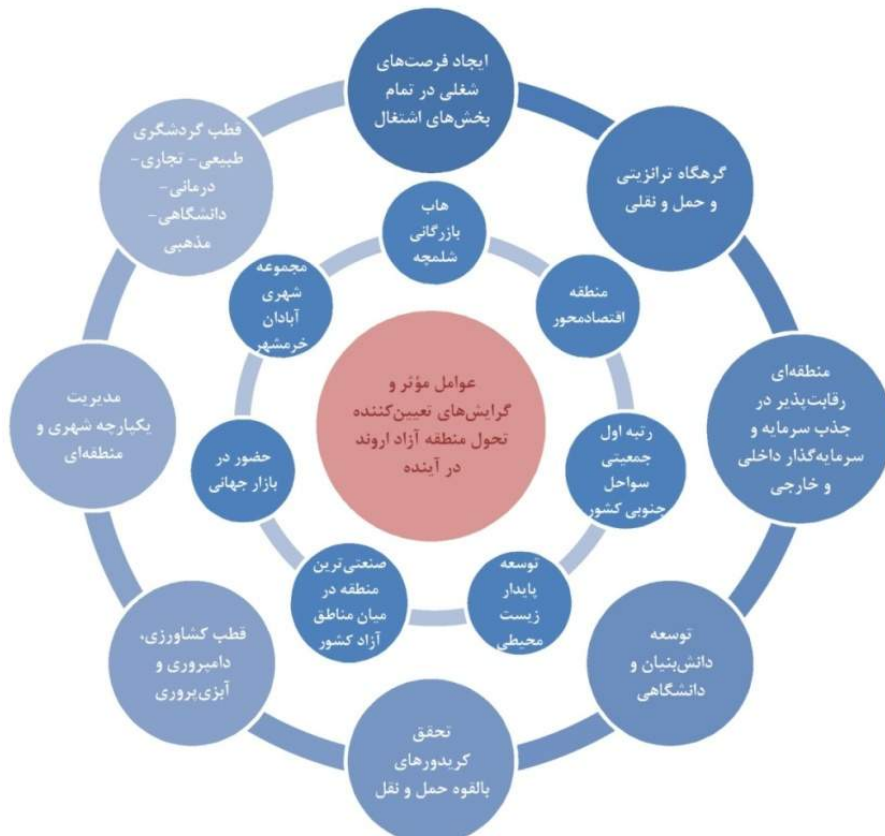
پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

۳- ارایه پیشنهادات

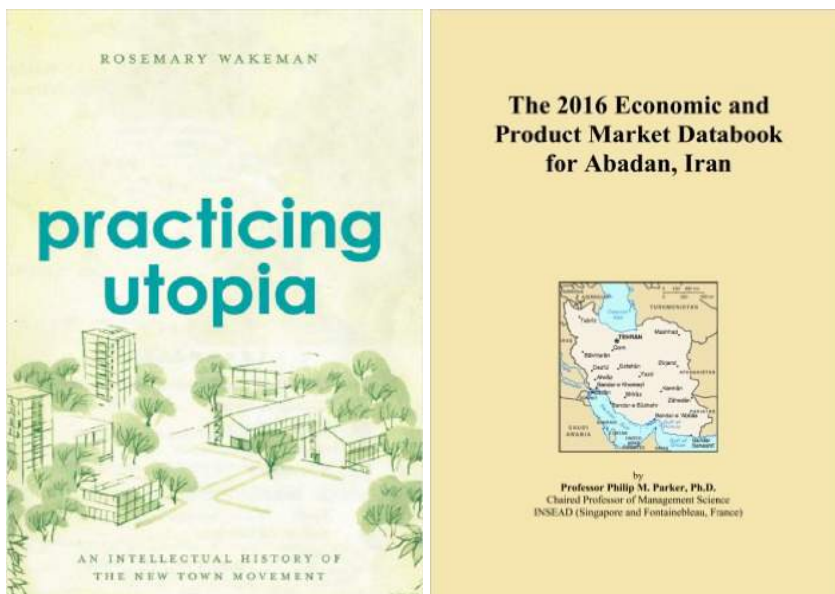
ارایه پیشنهادات در مطالعات طرح جامع منطقه آزاد اروند، بر مبنای «رویکردهای اتخاذ شده» و برابند «مطالعات شناخت و تحلیل»، «عوامل موثر و گرایش‌های تعیین‌کننده تحول منطقه در آینده» و «پیش‌بینی جمعیت» صورت گرفته است. علاوه بر موارد ذکر شده، مراجعه به اسنادی که شرایط اجتماعی و اقتصادی منطقه آزاد اروند را توصیف می‌نمود نیز مدنظر بود که نمونه‌هایی از آن در زیر ارایه میگردد.

نمودار ۴- رویکردهای کلان طرح جامع منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

نمودار ۵- عوامل موثر و گرایش‌های تعیین‌کننده تحول منطقه در آینده (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

تصویر ۳- نمونه‌هایی از اسناد مورد استفاده در پیشنهادات طرح جامع منطقه آزاد اروند

۳-۱- پیش‌بینی جمعیت

روش ترکیبی یکی از کامل‌ترین روش‌های پیش‌بینی جمعیت است که از ترکیب سه عامل اصلی رشد جمعیت یعنی میزان ولادت (میزان‌های باروری مانند باروری کل و باروری ویژه سنی)، میزان فوت (میزان شاخص‌های عمر از جمله امید به زندگی) و مهاجرت بهره می‌برد. به‌طور خلاصه در این روش جمعیت محدوده مورد مطالعه توزیع‌شده بر حسب گروه‌های سنی و جنسی با استفاده از ضرایب بقای مناسب به ۵ سال بعد برده و مولد حاصل بین این سال‌ها نیز با ضرایب بقاء مناسب به جمعیت پایه افزوده می‌شود. در نهایت مهاجرین نیز به جمعیت برآمده از رشد طبیعی اضافه و جمعیت نهایی بدست آمده به‌عنوان اطلاعات پایه برای ۵ سال بعد قرار می‌گیرد و این روند تا رسیدن به سال موردنظر همچنان ادامه دارد تا به سال مورد نظر برسیم.

• مفروضات رشد طبیعی جمعیت

در این بخش برای عامل باروری از دو شاخص نرخ باروری کل TFR و نرخ باروری ویژه سنی ASFR استفاده شده، همچنین از شاخص‌های مرگ‌ومیر، سنج امید به‌زندگی برای پیش‌بینی رشد طبیعی جمعیت انتخاب و در نرم‌افزار People3 به کار گرفته شده‌است.

• مفروضات مهاجرت

در این بخش میزان تاثیرات مهاجرتی منطقه آزاد اروند بر حوزه آبادان و خرمشهر محاسبه و تعداد مهاجرین به این حوزه برآورد گردید. برای این کار اشتغال ایجاد شده توسط سه زون صنعت، حمل و نقل و بازرگانی و گردشگری استخراج و سپس عرضه نیروی کار برای این تعداد شغل از سوی منطقه آبادان و خرمشهر محاسبه شده‌است. در مرحله بعد نیز با برآورد تعداد مهاجرینی که برای اشتغال در این سه بخش دست به مهاجرت می‌زنند و همچنین جمعیت همراه آنها، تعداد کل مهاجران به آبادان و خرمشهر محاسبه و در پیش‌بینی نهایی به جمعیت حاصل از رشد طبیعی اضافه می‌گردند.

از اینرو، جمعیت پیشنهادی کل محدوده منطقه آزاد اروند در افق طرح (۱۴۰۵) برابر ۶۴۱۴۱۶ نفر و جمعیت پیشنهادی در خارج از محدوده شهرهای آبادان و خرمشهر برابر ۱۸۰۲۳۷ نفر خواهد بود.^۱

۳-۲- تدقیق اهداف تدوین شده

بر مبنای پیش‌نیازها و عوامل موثر بر پیشنهادات طرح جامع منطقه آزاد اروند، اهداف تدوین شده‌ای که حاصل تحلیل‌هایی نظیر PESTEL، SWOT و تلفیق بخشی و یکپارچه نظام‌های مختلف برنامه‌ریزی بوده، مورد مذاقه قرار گرفت و در جدول زیر ارائه می‌گردد.

جدول ۱۰- اهداف طرح جامع منطقه آزاد اروند

اهداف	حوزه
حفاظت، احیا و توسعه پایدار منابع و محیط زیست طبیعی منطقه	محیط زیست
تبدیل شدن منطقه به دروازه اصلی ورود و خروج گردشگران و زائران به عراق ایجاد و تکمیل زنجیره ارزش افزوده گردشگری با ساماندهی جاذبه‌ها و توسعه جاذبه‌های انسان‌ساخت و امکانات اقامتی در جهت افزایش مدت ماندگاری گردشگران عبوری دستیابی به جایگاه نخست گردشگری خرید، تفریحی، سلامت و درمان و گردشگری صنعتی در سطح منطقه جنوب غرب تبدیل منطقه به قطب گردشگری دفاع مقدس در کشور	گردشگری
تدارک و ظرفیت‌سازی توسعه جمعیتی تا مرز ۶۴۱ هزار نفر تا افق ۱۴۰۴ توسعه منابع انسانی، ارتقای سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و بهبود شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی	جمعیتی و اجتماعی
کسب رتبه اول در زمینه جذب سرمایه‌گذاری بین مناطق آزاد ایران تثبیت و توسعه جایگاه نخست صنعتی بین مناطق آزاد ایران خلق زنجیره‌های جدید ارزش افزوده از هم‌افزایی صنایع موجود برقراری ارتباط تجاری و حمل و نقل پایدار با کشور عراق به‌عنوان رکن توسعه اقتصادی منطقه آزاد اروند افزایش توان رقابت‌پذیری منطقه آزاد اروند در رویارویی با کسب و کارها و جریان‌های اقتصادی نوظهور	اقتصادی
دستیابی منطقه آزاد اروند به جایگاه هاب لجستیکی حمل و نقل و ترانزیت منطقه جنوب غرب کشور تثبیت جایگاه منطقه آزاد اروند به اصلی‌ترین مبدا صدور و ترانزیت مسافر و کالا به عراق ایفای نقش جدید در کریدور ارتباطی ترانزیت خلیج فارس به مدیترانه (بندر امام، خرمشهر، فو، بصره به لاذقیه)	حمل و نقل
توسعه متوازن منطقه آزاد اروند و شهرها و مراکز سکونتی و فعالیتی آن کسب جایگاه برتر در میان مناطق آزاد کشور با دستیابی به استانداردهای بین‌المللی در تدارک خدمات و سرانه‌های کاربری‌ها و کیفیت محیط شهری با توجه به موقعیت مطلوب پیشین شکل‌دهی کانون‌های نوین کسب و کار و سکونت بین‌المللی	کالبدی
افزایش مستمر سهم استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک دستیابی به جایگاه نخست کریدور ترانزیت انرژی منطقه غرب کشور استانداردسازی شبکه آبرسانی، شرب، کشاورزی، دفع آب‌های سطحی، فاضلاب و تصفیه پساب	زیرساخت
تحقق مدیریت یکپارچه توسعه منطقه آزاد اروند تبدیل منطقه آزاد اروند به پایلوت و پروتوتایپ مدیریت یکپارچه توسعه شهری برای کشور	مدیریتی

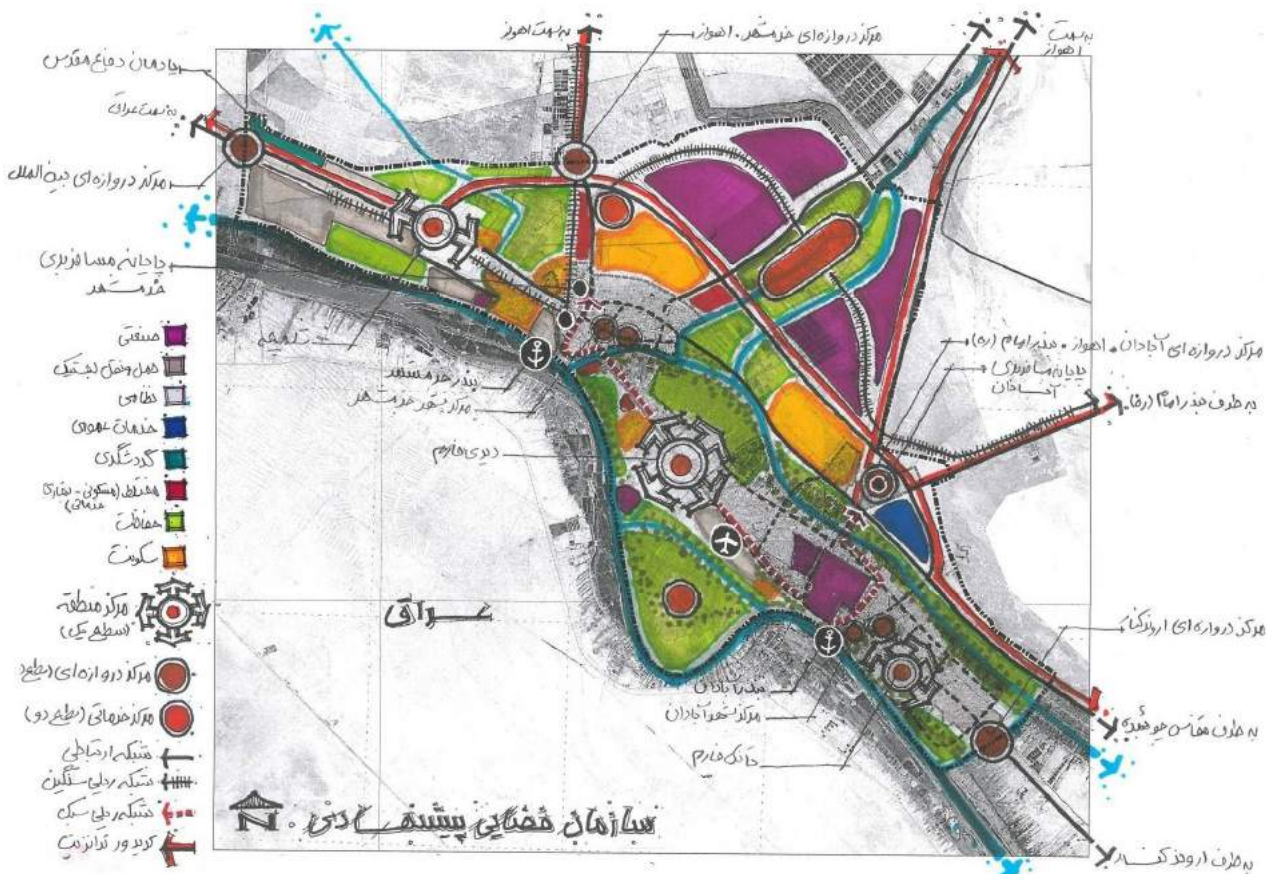
پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

۱ - جمعیت نهایی بر مبنای آخرین تغییرات رخ داده که در شرح آن در پیشگفتار ارائه شده است محاسبه شده است.

۳-۳- سازمان فضایی پیشنهادی

الگوی سازمان فضایی پیشنهادی منطقه آزاد اروند از برهم‌نهی چهار عامل اثرگذار شناخت و تحلیل وضع موجود در قالب SWOT و PESTEL، استراتژی‌های توسعه، مزیت‌های مکانی و رویکردهای راهبردی و نظرسنجی از دستگاه‌های اجرایی و ذی‌نفعان به دست آمده است. الگوی مذکور مشتمل بر سه لایه محور، مرکز و پهنه‌های پیشنهادی است. مبنای پیشنهادات عناصر محوری عبارتست از: برقراری ارتباط میان کانون‌های جمعیتی و فعالیتی منطقه آزاد اروند و مقیاس عملکرد هر یک از آنها، ساختار ارتباطی دو شهر آبادان و خرمشهر و پیوستگی عملکرد این دو شهر و ارتباطات برون منطقه‌ای و نقشی که منطقه آزاد اروند به لحاظ ملی و فراملی. عناصر مرکزی و پهنه‌ای نیز بر مبنای تحلیل تلفیقی، امکانات و محدودیت‌های موجود در نظام جمعیت، فعالیت و فضا و قابلیت اراضی موجود به لحاظ توسعه شهری.

شکل ۵- سازمان فضایی پیشنهادی محدوده منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

۳-۴- پهنه‌بندی پیشنهادی منطقه آزاد اروند^۱

تغییر رویکرد شورای عالی معماری و شهرسازی جهت تثبیت محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر - مطابق با مصوبه طرح‌های جامع شهرهای آبادان و خرمشهر ۱۳۷۸، سبب شد تا تهیه طرح جامع یکپارچه منطقه آزاد

۱ - در چکیده گزارش حاضر، شرح تغییرات فرایند تهیه طرح جامع منطقه آزاد اروند ارائه شده است.

اروند در جریان‌های تصمیم‌گیری مدیریتی بالادست با تغییراتی همراه شود که ماحصل نهایی آن در ادامه تشریح خواهد شد. مشخصات و سطوح پهنه‌بندی طرح جامع منطقه آزاد اروند (خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر)، شامل موارد زیر میشود:

- پهنه‌های کلان: سکونت (R)، فعالیت (S)، مختلط (M)، حفاظت (G)
- پهنه‌های اصلی: سکونت عام (R1) ویژه (R2)، فعالیت عمده و فراشهری (S1)، فعالیت شهری (S2)، مختلط توسعه موجود (M1)، مختلط توسعه جدید (M2)، حفاظت فعال (G1) حفاظت مطلق (G2)
- زیرپهنه‌ها: سکونت کم‌تراکم (R11)، سکونت با تراکم متوسط (R12)، سکونت روستایی (R21)، فعالیت صنایع (S11)، فعالیت حمل و نقل و لجستیک (S12)، فعالیت نظامی (S13)، فعالیت خدمات عمومی: آموزش عالی، درمانی، ورزشی (S21)، فعالیت گردشگری (S22)، مختلط مسکونی، تجاری، خدماتی (M11)، مختلط مسکونی، تجاری، خدماتی، گردشگری (M21)، مختلط تجاری، خدماتی، گردشگری (M22)، حفاظت باغات، نخیلات، اراضی کشاورزی با سکونت محدود (G11)، حفاظت باغات نخیلات، اراضی کشاورزی همراه با سکونت و فعالیت (G12)، حفاظت گردشگری (G13)، حفاظت پارک (G14)، حفاظت کشاورزی (G21)، حفاظت ویژه (G22).

براین اساس پهنه سکونت با توجه به تراکم و نوع مسکن، پهنه فعالیت براساس نوع کاربری و عملکرد، پهنه مختلط با ترکیبی از سکونت و فعالیت و سرانجام پهنه حفاظت (سبز و باز) با توجه به ویژگی‌های طبیعی خاص و با رویکرد حفاظت از یکدیگر متمایز شده‌اند. بدین ترتیب در پهنه‌بندی طرح جامع یکپارچه منطقه آزاد اروند، ۱۷ زیرپهنه متمایز شده است. نقش‌های پهنه‌بندی همراه با ضوابط و مقررات که در بندهای بعدی به تفصیل بیان خواهند شد، به‌صورت توأم اسناد اصلی هدایت و کنترل تحولات منطقه آزاد اروند را تشکیل داده و لازم‌الاجرا است.

جدول ۱۱- پهنه‌های کلان، پهنه‌های اصلی و زیرپهنه‌ها در خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر

پهنه کلان	پهنه اصلی	زیرپهنه
S (کار و فعالیت)	S1- عمده (فراشهری)	S11 - صنایع S12 - حمل و نقل و لجستیک S13 - نظامی
	S2 - شهری	S21 - خدمات عمومی: آموزش عالی - درمانی - ورزشی S22 - گردشگری
M (مختلط)	M1 - توسعه موجود	M11 - مختلط مسکونی - تجاری - خدماتی
	M2 - توسعه جدید	M21 - مختلط مسکونی - تجاری - خدماتی - گردشگری M22 - مختلط تجاری - خدماتی - گردشگری

پهنه کلان	پهنه اصلی	زیر پهنه
G (حفاظت سبز و باز)	G1 - حفاظت فعال	G11 - باغات، نخیلات، اراضی کشاورزی با سکونت محدود G12 - باغات، نخیلات، اراضی کشاورزی همراه با سکونت و فعالیت‌های مجاز G13 - گردشگری G14 - پارک
	G2 - حفاظت مطلق	G21 - کشاورزی G22 - ویژه (پهنه اکولوژیک، ذخیره‌گاه زیستی، پهنه طبیعی)
R (سکونت)	R1 - عام	R11 - کم تراکم R12 - تراکم متوسط
	R2 - ویژه	R21 - بافت روستایی

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۷.

• پهنه‌بندی پیشنهادی جزیره مینو

همانطور که پیش از این نیز ذکر شد، بر اساس شرایطی در ارائه پیشنهادات در محدوده جزیره مینو، پهنه‌بندی پیشنهادی مصوب که توسط مهندسين مشاور آرمانشهر تهیه شده باید در پهنه‌بندی پیشنهادی این مشاور در طرح پیشنهادی منطقه آزاد اروند گنجانده شود. با توجه به تفاوت‌هایی که در تعاریف پهنه‌بندی‌ها و رویکرد نگرش به طرح و چشم‌انداز دو طرح وجود دارد، انطباق کامل میسر نیست، از این‌رو در مورد نام پهنه‌ها، با توجه به تعاریفی که در مورد هر پهنه آورده شده بود، انطباقی صورت گرفته تا پهنه‌ها با توجه به تعاریفشان از نظر عملکردی مشابه باشند. اما در مورد ضوابط و مقررات مجاز و مشروط استقرار، در مورد هر پهنه با توجه به ماخذی (فرنسی) که در ادامه آورده خواهد شد باید از ضوابط و مقررات طرح راهبردی-تفصیلی و طراحی شهری جزیره مینو (تهیه شده توسط مهندسين مشاور آرمانشهر) استفاده شود.

جدول ۱۲- تطابق پهنه‌های پیشنهادی در طرح جزیره مینو با پیشنهادات گروه بین‌المللی ره‌شهر

پهنه پیشنهادی	تعریف پهنه	پهنه‌های پیشنهادی مهندسين مشاور آرمانشهر	تطبیق با پهنه‌بندی گروه بین‌المللی ره‌شهر
R11 (سکونت عام)	سکونت‌های موجود در محدوده		R22
R21 (سکونت ویژه با تراکم کم)	دهکده گردشگری سبز - ویلاهای اقامتی		R22
R22 (سکونت ویژه با تراکم متوسط)	دهکده گردشگری سبز		R22
S (فعالیت)	کار و فعالیت با سکونت محدود-پهنه تجاری اداری و خدمات با غلبه گردشگری		G21
M1 (مختلط فعالیت و مسکونی)	سکونت توأم با استقرار پراکنده عناصر خدماتی		M21
M2 (مختلط گردشگری با حداقل سکونت)	تامین رفاه گردشگران و خدمات پشتیبان گردشگری		M22

پهنه‌های پیشنهادی مهندسین مشاور آرمانشهر		تطبیق با پهنه‌بندی گروه بین‌المللی ره‌شهر
پهنه پیشنهادی	تعریف پهنه	پهنه پیشنهادی
G1 (پهنه سبز ویژه)	اراضی که در محدوده بلافصل قسمت ساخت و ساز شده جزیره هستند و پیش‌بینی توسعه‌های آتی به‌عنوان ذخیره توسعه در نظر گرفته شده است. ساخت و ساز آنها منوط به اتمام زمین‌های سایر قسمت‌های جزیره است	M11
G2 (پهنه سبز مشروط)	حفظ و تثبیت وضعیت موجود و در عین حال پیشنهاد توسعه-های محدود در آن	G21
G3 (پهنه سبز حفاظت مطلق)	هر گونه ساخت و ساز در آن ممنوع است	G22

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵.

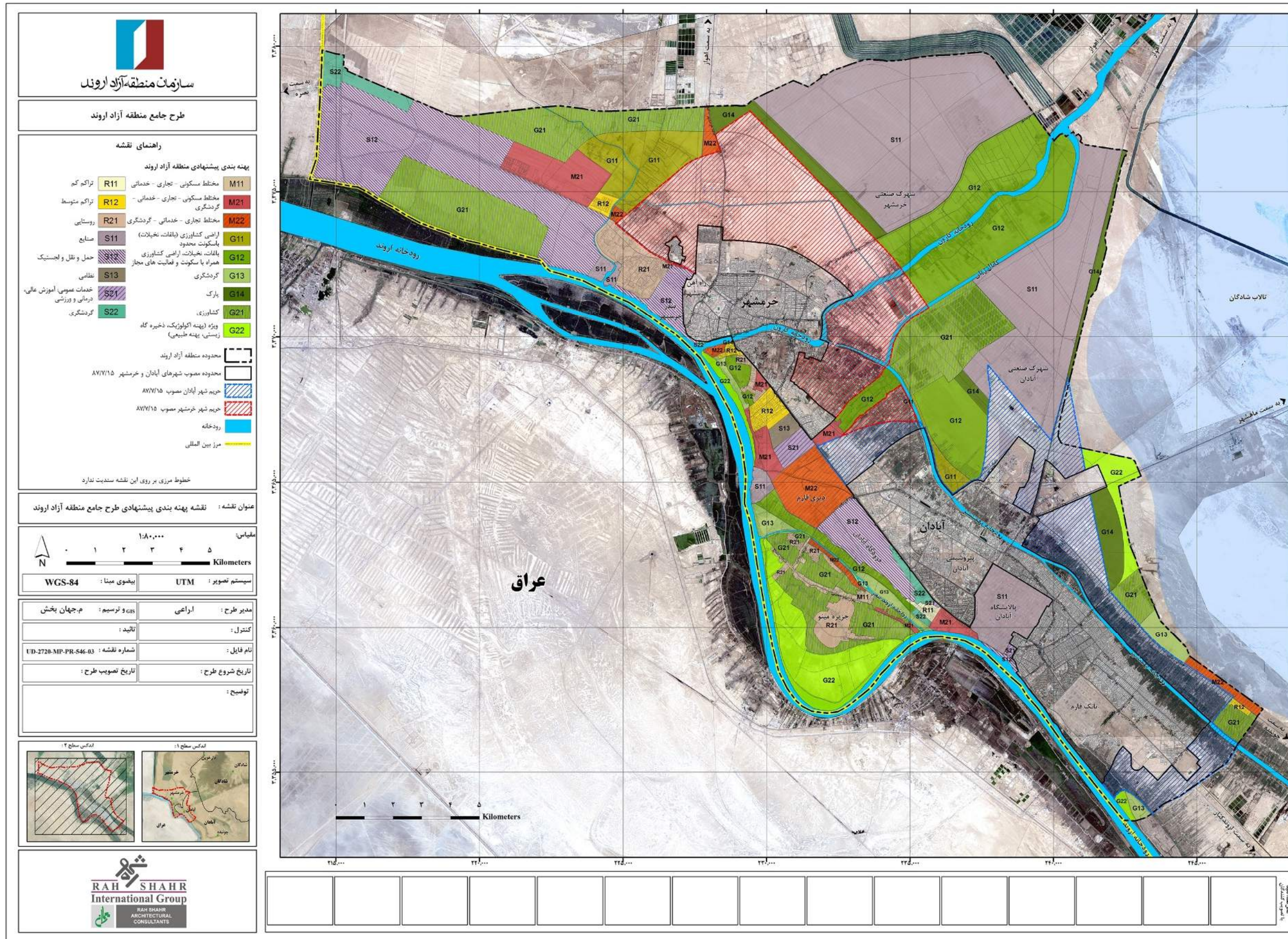
براساس پهنه‌بندی پیشنهادی، پهنه حفاظت (G) با ۲۸.۶ درصد از مساحت کل و پهنه فعالیت (S) با ۲۸.۰۴ درصد از مساحت کل محدوده منطقه آزاد اروند، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آن، به‌ترتیب پهنه مختلط (M) با ۴.۴۱ درصد و پهنه سکونت (R) با ۲.۶ درصد قرار دارند. سهم پهنه‌های اصلی در محدوده منطقه آزاد اروند، مطابق جدول شماره (۱۳) است.

جدول ۱۳- پهنه‌بندی پیشنهادی خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر

پهنه کلان	مساحت(هکتار)	درصد مساحت از کل	پهنه اصلی	مساحت (هکتار)	درصد مساحت از کل	زیرپهنه	مساحت(هکتار)	درصد مساحت از کل
سکونت (R)	۹۰۱	۲۶۰	عام	۲۵۴	۰.۷۳	تراکم کم	۳۶	۰.۱۰
						تراکم متوسط	۲۱۸	۰.۶۳
						بافت روستایی	۶۴۷	۱.۸۶
فعالیت (S)	۹۷۳۱	۲۸.۰۴	عمده	۹۳۲۷	۲۶.۸۸	صنایع	۶۲۷۵	۱۸.۰۸
						حمل و نقل و لجستیک	۲۹۸۲	۸.۵۹
						نظامی	۷۱	۰.۲۰
						خدمات عمومی	۱۱۸	۰.۳۴
						گردشگری	۲۸۶	۰.۸۳
						مسکونی- تجاری- خدماتی	۱۰۵	۰.۳۰
مختلط (M)	۱۵۳۰	۴.۴۱	توسعه جدید	۱۲۹۰	۳.۷۲	مسکونی- تجاری- خدماتی - گردشگری	۷۴۰	۲.۱۳
						تجاری- خدماتی- گردشگری	۶۸۵	۱.۹۷
						اراضی کشاورزی (باغات، نخیلات و ...) با سکونت محدود	۸۱۹	۲.۳۶
حفاظت (G)	۹۹۲۴	۲۸.۶۰	فعال	۵۰۵۱	۱۴.۵۵	اراضی کشاورزی (باغات، نخیلات و ...) با سکونت محدود و فعالیت‌های مجاز	۳۰۴۱	۸.۷۶
						گردشگری	۳۸۵	۱.۱۱
						پارک	۸۰۵	۲.۳۲
						کشاورزی	۳۶۳۷	۱۰.۴۸
						ویژه (پهنه‌های اکولوژیک)	۱۲۳۷	۳.۵۶
جمع پهنه‌ها در خارج از محدوده و حریم شهرها	۲۲۰۸۶	۶۳.۶۵	-	۲۲۰۸۶	۶۳.۶۵	-	۲۲۰۸۶	۶۳.۶۵
جمع کل محدوده منطقه آزاد اروند	۳۴۷۰۰	۱۰۰	-	۳۴۷۰۰	۱۰۰	-	۳۴۷۰۰	۱۰۰.۰۰

پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۷.

سازمان منطقه آزاد اروند

طرح جامع منطقه آزاد اروند

راهنمای نقشه

پهنه بندی پیشنهادی منطقه آزاد اروند

M11	مختلط مسکونی - تجاری - خدماتی
M21	مختلط مسکونی - تجاری - خدماتی - گردشگری
M22	مختلط تجاری - خدماتی - گردشگری - روستایی
R11	تراکم کم
R12	تراکم متوسط
R21	روستایی
S11	صنایع
S13	نظامی
S21	خدمات عمومی آموزش عالی، درمانی و ورزشی
S22	گردشگری
G11	اراضی کشاورزی (باغات، نخیلات)
G12	باغات، نخیلات، اراضی کشاورزی همراه با سکونت و فعالیت های مجاز
G13	گردشگری
G14	پارک
G21	کشاورزی
G22	ویژه (پهنه اکولوژیک ذخیره گاه زیستی، پهنه طبیعی)

محدوده منطقه آزاد اروند

محدوده مصوب شهرهای آبادان و خرمشهر ۸۷/۷/۱۵

حریم شهر آبادان مصوب ۸۷/۷/۱۵

حریم شهر خرمشهر مصوب ۸۷/۷/۱۵

رودخانه

مرز بین المللی

خطوط مرزی بر روی این نقشه سندیّت ندارد

عنوان نقشه: نقشه پهنه بندی پیشنهادی طرح جامع منطقه آزاد اروند

مقیاس: ۱:۸۰,۰۰۰

سیستم تصویر: UTM

بیضوی مبدأ: WGS-84

مدیر طرح:	اراعی
کنترل:	تأیید:
نام فایل:	شماره نقشه: UD-2720-MP-PR-546-03
تاریخ شروع طرح:	تاریخ تصویب طرح:
توضیح:	

اندکس سطح ۱:

اندکس سطح ۲:

RAH SHAHR International Group

RAH SHAHR ARCHITECTURAL CONSULTANTS

نقشه ۵- پهنه بندی پیشنهادی در خارج از محدوده و حریم شهرهای آبادان و خرمشهر (پردازش: گروه بین المللی ره شهر، ۱۳۹۷)

۳-۵- ساختار حمل و نقل پیشنهادی

برای ارایه نظام پیشنهادی حمل و نقل و شبکه ارتباطی منطقه آزاد اروند، ابتدا میزان سفرسازی هر یک از نواحی ترافیکی منطقه در وضع پیشنهادی محاسبه و در پی آن ساختار پیشنهادی ارتباطی منطقه آزاد اروند به تفکیک مدهای حمل و نقل «جاده‌ای»، «ریلی»، «هوایی» و «آبی» در دستور کار قرار گرفت.

• ساختار پیشنهادی حمل و نقل جاده‌ای

ساختار پیشنهادی حمل و نقل جاده‌ای منطقه آزاد اروند عمدتاً واجد سه عملکرد عبوری (ترانزیتی)، فعالیتی (دسترسی به خدمات مجاور محور) و ترکیبی (هر دو عملکرد) است. کریدورهای عبوری منطقه آزاد اروند مشتمل بر کمربندی منطقه آزاد اروند و شش محور ورودی آن می‌شود که به عنوان محور بین‌شهری عمل می‌نماید.

کمربندی منطقه آزاد اروند که توسط وزارت راه و شهرسازی پیشنهاد شده، از شمال شهر آبادان آغاز و با عبور از جنوب سایت صنعت به جاده خرمشهر- اهواز منتهی می‌گردد. برای تقویت دسترسی به بندر خرمشهر و بهبود ارتباط آن با بندر ماهشهر، پیشنهاد می‌شود که مسیر مزبور پس از تلاقی با جاده خرمشهر اهواز تا محور خرمشهر- شلمچه امتداد یافته و در نهایت از طریق امتداد پیشنهادی به مسیر داخلی بندر خرمشهر و باراندازهای آن ختم گردد.

شش محور ورودی منطقه آزاد اروند نیز با توجه به نقش ترانزیت خود، ارتباط منطقه آزاد اروند را با بندر ماهشهر، شهر اهواز (از طریق سه محور)، مرز شلمچه، قفاس و بندر چوئیده و در نهایت اروند کنار برقرار می‌کنند. مسیرهای مذکور به هفت گیت ورودی منطقه آزاد اروند منتهی می‌شوند.

دو محور ارتباطی دیگر میان دو شهر آبادان و خرمشهر پیشنهاد گردیده که واجد نقش عبوری و ترانزیتی ضعیف‌تری در مقایسه با کمربندی منطقه آزاد اروند هستند و در سلسله مراتب دسترسی به عنوان محور شریانی درجه یک در نظر گرفته شده‌اند. دو محور مذکور با توجه به حجم بارگذاری پیرامون مسیر ارتباطی موجود بین آبادان و خرمشهر و الزامات پدافند غیرعامل و در نتیجه نیاز به یک محور ارتباطی پشتیبان برای جابه‌جایی‌های روزانه میان شهر آبادان و خرمشهر پیشنهاد گردیده‌است.

• ساختار پیشنهادی حمل و نقل ریلی

«احداث خط راه‌آهن از بندر خرمشهر به بندر امام»، «احداث خط ریلی سبک (LRT) از پایانه آبادان تا پایانه هجرت خرمشهر به موازات محور علی‌ابن‌ایطالب (جهت تقویت بعد گردشگری میان شهرهای آبادان و خرمشهر و جزیره مینو)» و «احداث سه خط فیدر (تغذیه‌کننده) تراموا در محدوده‌های شهری آبادان، خرمشهر و مینوشهر (پوشش محدوده‌های گردشگری و جاذب سفر منطقه آزاد با ظرفیت کمتر در مقایسه با LRT) اهم موارد پیشنهاد شده ساختار حمل و نقل ریلی در نقشه شماره (۷) نشان داده شده است.

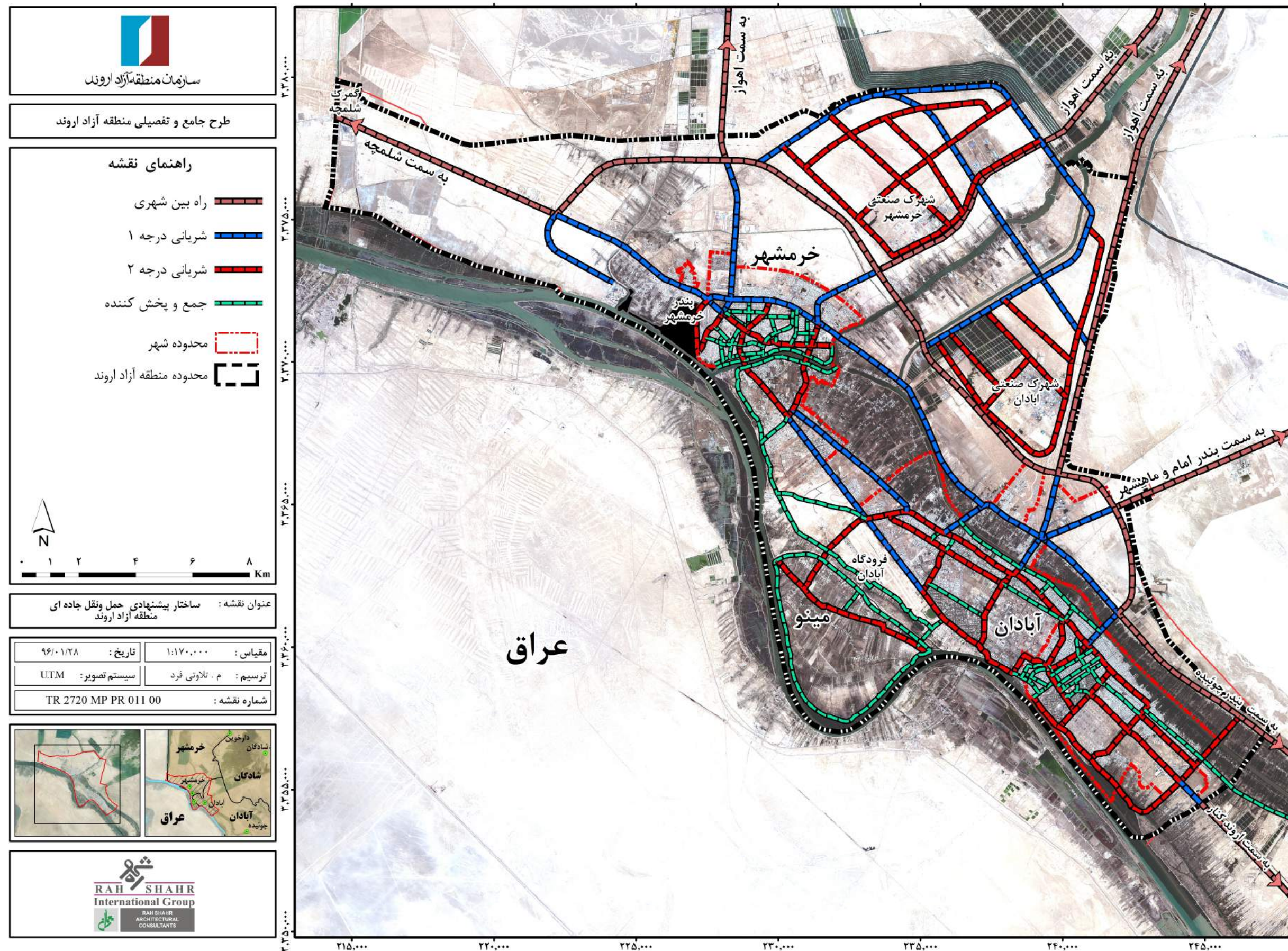
• ساختار پیشنهادی حمل و نقل هوایی

در بخش حمل و نقل هوایی، تنها پتانسیل موجود در منطقه آزاد اروند، فرودگاه آبادان است. با توجه به مسافت مناسب میان شهرهای آبادان، خرمشهر و شلمچه و همچنین وجود فرودگاه بزرگ اهواز در مجاورت منطقه آزاد اروند، نیاز به احداث فرودگاه جدید در محدوده آن وجود ندارد. پیشنهادات ارائه شده در بخش حمل و نقل جاده‌ای و ریلی نیز از طریق بهبود عملکرد محور علی‌ابن‌ایطالب و پیشنهاد کریدور ارتباطی LRT در فاصله اندکی از فرودگاه، دسترسی فرودگاه را تقویت خواهد کرد.

• ساختار پیشنهادی حمل و نقل آبی

در بخش حمل و نقل آبی پیشنهاد می‌شود مسیر رودخانه اروند تا بندر خرمشهر لایروبی و امکان تردد کشتی‌های بزرگ‌تر به بندر خرمشهر و آبادان فراهم آید. همچنین توسعه و به‌روزرسانی بنادر آبادان و خرمشهر براساس تکنولوژی روز باید در دستور کار قرار گیرد. ضمن اینکه دسترسی‌های بندر خرمشهر چه به لحاظ ریلی و چه به لحاظ جاده‌ای از طریق محورهای ارتباطی به سمت بندر امام تقویت گردیده‌است.

همچنین در بحث گردشگری نیز مسیرهای آبی با امکان تردد اتوبوس دریایی، در امتداد رودخانه‌های کارون، اروند کبیر و صغیر، بهممشیر و کانال ژیان و نهر بین‌النهرین پیشنهاد گردیده که با احداث هفت اسکله مدرن مسافری در امتداد مسیرهای آبی مزبور می‌توان جذابیت این شیوه حمل و نقل را افزایش داده و استفاده از آن را در منطقه آزاد اروند نهادینه نمود. با توجه توضیحات ارائه شده، ساختار حمل و نقل آبی پیشنهادی منطقه آزاد اروند در نقشه شماره (۸) نمایش داده شده است.

سازمان منطقه آزاد اروند

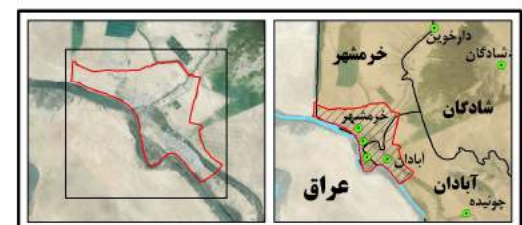
طرح جامع و تفصیلی منطقه آزاد اروند

- راهنمای نقشه
- راه بین شهری
 - شریانی درجه ۱
 - شریانی درجه ۲
 - جمع و پخش کننده
 - محدوده شهر
 - محدوده منطقه آزاد اروند

عنوان نقشه: ساختار پیشنهادی حمل و نقل جاده ای منطقه آزاد اروند

مقیاس: ۱:۱۷۰,۰۰۰	تاریخ: ۹۶/۰۱/۲۸
ترسیم: م. تلاوتی فرد	سیستم تصویر: UTM
شماره نقشه: TR 2720 MP PR 011 00	

نقشه ۶- ساختار پیشنهادی حمل و نقل جاده ای منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین المللی ره شهر، ۱۳۹۶)

سازمان منطقه آزاد اروند

طرح جامع و تفصیلی منطقه آزاد اروند

راهنمای نقشه

- محل تقریبی ایستگاه راه آهن آبادان
- ایستگاه راه آهن
- پایانه مسافری
- خط آهن بین شهری
- خط اصلی LRT
- خط فیدر تراموا
- محدوده شهر
- محدوده منطقه آزاد اروند

0 1 2 4 6 8 Km

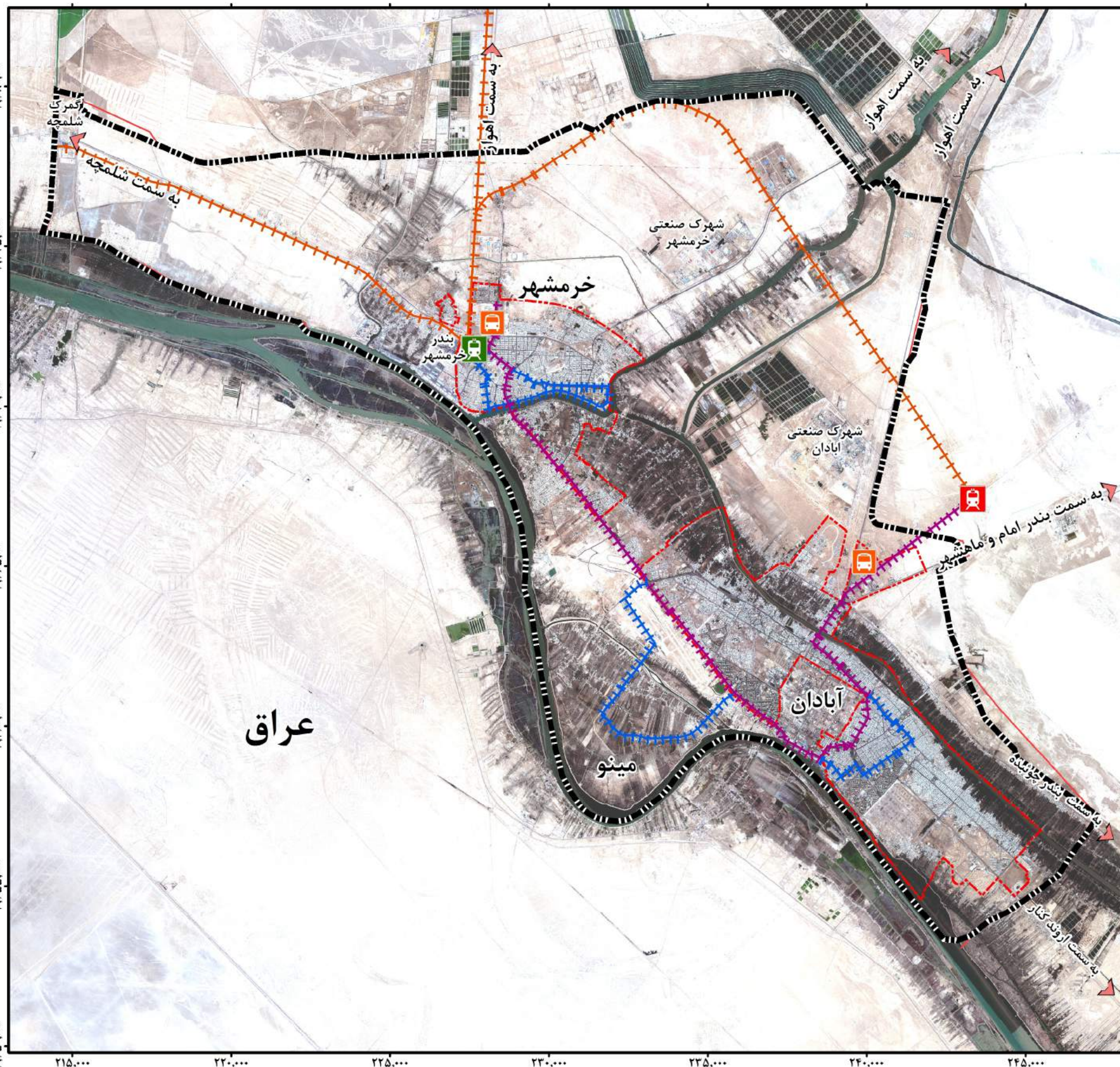
عنوان نقشه: ساختار پیشنهادی حمل و نقل ریلی منطقه آزاد اروند

مقیاس: ۱:۱۷۰,۰۰۰	تاریخ: ۹۶/۰۱/۲۸
ترسیم: م - تلاوتی فرد	سیستم تصویر: UTM
شماره نقشه: TR 2720 MP PR 012 00	

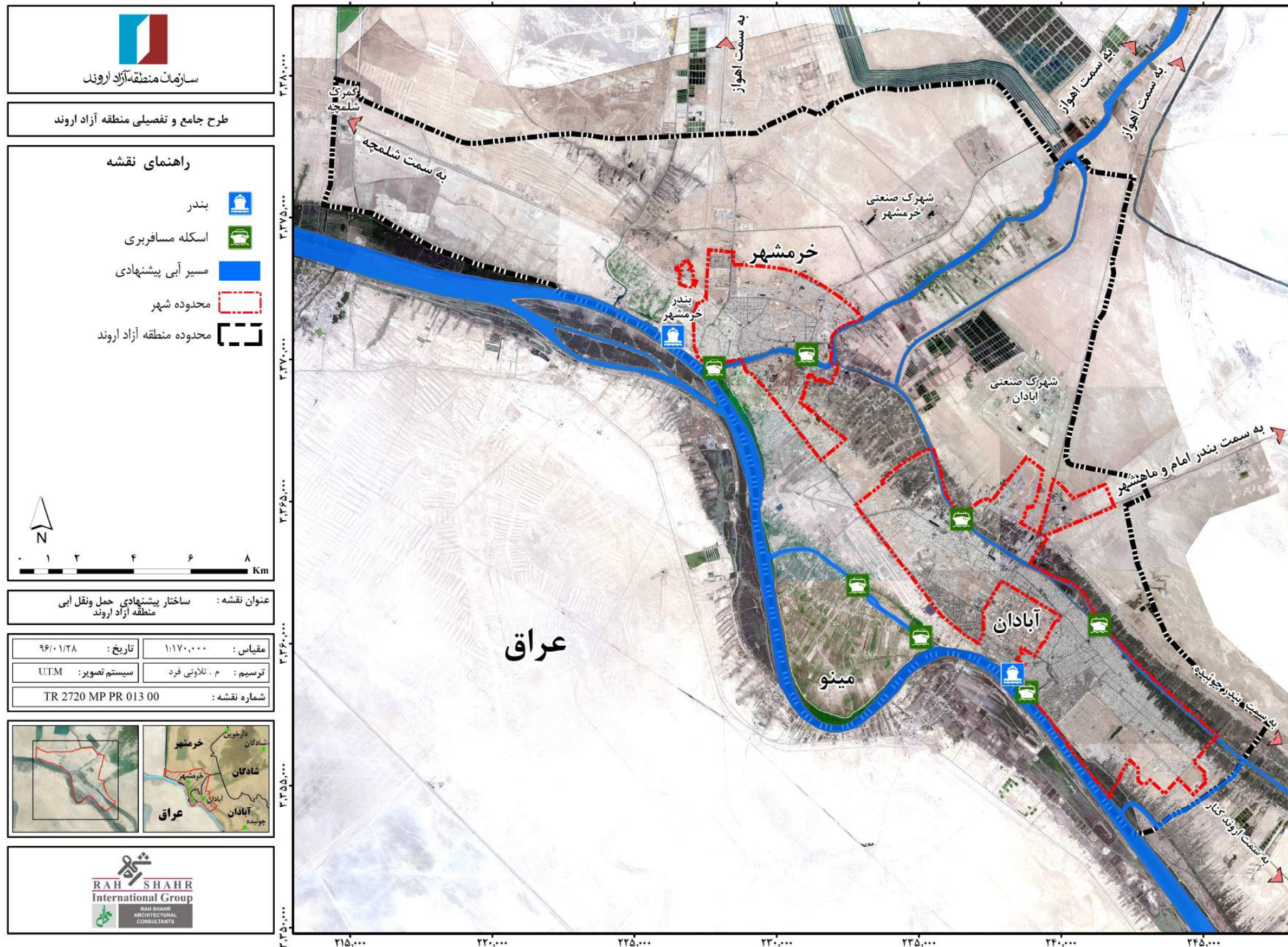

RAH SHAHR
International Group
ARCHITECTURAL CONSULTANTS

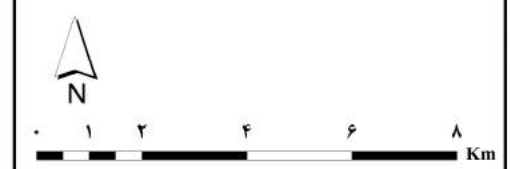
نقشه ۷- ساختار پیشنهادی حمل و نقل ریلی منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۶)

سازمان منطقه آزاد اروند

طرح جامع و تفصیلی منطقه آزاد اروند

- راهنمای نقشه
- بندر
 - اسکله مسافربری
 - مسیر آبی پیشنهادی
 - محدوده شهر
 - محدوده منطقه آزاد اروند

عنوان نقشه: ساختار پیشنهادی حمل و نقل آبی منطقه آزاد اروند

مقیاس: ۱:۱۷۰,۰۰۰	تاریخ: ۹۶/۰۱/۲۸
ترسیم: م. تلاوتی فرد	سیستم تصویر: UTM
شماره نقشه: TR 2720 MP PR 013 00	

نقشه ۸- ساختار پیشنهادی حمل و نقل آبی منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۶)

۳-۶- ساختار پیشنهادی مدیریت منطقه آزاد اروند

تحقق مدیریت یکپارچه، غایت مدیریت شهرها و مناطق است و در نقطه مقابل آن، مدیریت بخشی و منفصل به عنوان نقطه ضعف و یا تهدید در توسعه شهرها و مناطق محسوب می‌گردد. منطقه آزاد اروند نیز با مدیریت بخشی و منفصل روبروست؛ اما در این میان به دلیل تغییرات حوزه مدیریت سازمان منطقه آزاد اروند و تداخل آن با مدیریت نهادهای قدرتمند، با سابقه و بانفوذ بسیار (مانند پالایشگاه آبادان، بندر خرمشهر و ...) با مشکلات به مراتب بیشتری مواجه است.

در پیشنهاد نظام مدیریت منطقه آنچه مورد توجه قرار گرفت، چگونگی گذار از مدیریت بخشی و منفصل به مدیریت یکپارچه در منطقه آزاد اروند بوده است. دو پیشنهاد اصلی، جهت تحقق مدیریت یکپارچه «تشکیل شورایی عالی توسعه منطقه آزاد اروند» و «کارگروه توسعه کالبدی منطقه آزاد اروند» است که در نمودارهای زیر، اعضای آنها معرفی شده‌اند:

نمودار ۶- ساختار شورایی عالی توسعه منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

نمودار ۷- ساختار کارگروه توسعه کالبدی منطقه آزاد اروند (پردازش: گروه بین‌المللی ره‌شهر، ۱۳۹۵)

پیوست شماره (۱)

شرح خدمات طرح جامع یکپارچه منطقه آزاد اروند با رویکرد ساختاری کالبدی

فصل اول: مطالعات پایه و راهنما و تعیین و تدقیق محدوده منطقه

- ۱- بررسی طرح‌های فرادست و جهت‌گیری و مأموریت‌های منطقه در طرح‌های ناحیه‌ای، منطقه‌ای و ملی
- ۱-۱- تدوین الگوی توسعه محدوده با استفاده از نتایج طرح‌های بالادست و مطالعات راهنما (در قالب سازمان فضایی)
- ۱-۲- بررسی نظرات ذی‌نفعان، کارگزاران دستگاه‌های اجرایی برای معرفی محدوده منطقه و مأموریت‌های آن.
- ۱-۳- معرفی الگو و طرح کلی ساختار فضایی - کالبدی موجود محدوده و منطقه بر مبنای مطالعات انجام شده موجود.
- ۱-۴- تدوین بسته‌های اقدامات اجرایی در قالب طرح‌های موضعی و موضوعی، رسیدگی به ضرورت‌ها و نیازهای کوتاه مدت. تبیین مسایل حاد و اقدامات عاجل کوتاه مدت (اقدامات عاجل)

فصل دوم: به روز رسانی مطالعات پایه

- ۲-۱- مطالعات پایه محیطی - طبیعی (ویژگی‌های طبیعی و زیست‌محیطی) تدقیق و تکمیل مطالعات مرحله اول بر اساس منابع موجود
- ۲-۱-۱- منابع طبیعی
- ۲-۱-۲- محیط‌زیست
- ۲-۱-۳- جمع‌بندی (قابلیت‌ها و محدودیت‌های بارز محیط طبیعی و محیط زیست).
- ۲-۲- مطالعات پایه اوقات فراغت و مراکز تفریحی (جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی، گردشگری و فراغت)
- ۲-۲-۱- جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی و انسان‌ساخت
- ۲-۲-۲- جاذبه‌های طبیعی
- ۲-۲-۳- جمع‌بندی (روندها، توان‌ها و محدودیت‌ها).
- ۲-۳- مطالعات پایه انسانی
- ۲-۳-۱- مطالعات جمعیتی
- ۲-۳-۲- مطالعات اجتماعی و فرهنگی
- ۲-۴- مطالعات پایه اقتصادی
- ۲-۴-۱- توسعه اقتصادی منطقه
- ۲-۴-۲- نیروی انسانی
- ۲-۴-۳- صنعت و معدن

۲-۴-۴- کشاورزی

۲-۴-۵- خدمات

۲-۴-۶- اقتصاد زمین و مسکن

۲-۵- مطالعات پایه حمل و نقل، شبکه جابه‌جایی و ارتباطات

۲-۵-۱- شبکه جابه‌جایی

۲-۵-۲- شبکه پستی، تلفنی، ماهواره‌ای (پ.ت.م.).

۲-۶- مطالعات پایه کالبدی

۲-۶-۱- بررسی ساختار عمومی کاربری زمین در منطقه.

- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری مسکونی (نظام اسکان و شبکه سکونتگاهی) در سطح منطقه.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری حمل و نقل (شبکه ارتباطی و نظام آمد و رفت) در منطقه.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری صنعتی (نحوه پراکنش صنایع، مراکز، قطب‌ها، شهرک‌های صنعتی و...).
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده مراکز و قطب‌های تجاری فراشه‌ری.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری فضای سبز.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری گردشگری، فراغتی و تفریحی.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری تأسیسات و تجهیزات زیربنایی.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده مکان‌های امنیتی و دفاعی (در صورت ارائه اطلاعات از سوی مراجع ذی‌ربط).
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده کاربری اراضی زراعی و باغی.
- بررسی ساختار و خصوصیات عمده سایر کاربری‌ها.
- جمع‌بندی و ارائه ساختار عمده کاربری زمین.

۲-۶-۲- گردآوری اطلاعات برنامه‌ها و طرح‌های عمده مصوب، یا در دست مطالعه عمرانی سازمان‌های مختلف اجرایی در خارج

از محدوده شهرهای منطقه در زمینه احداث شهرک‌ها و مجتمع‌های مسکونی، مراکز عمده تجاری و بازرگانی، آموزش عالی و....

۲-۶-۳- گردآوری اطلاعات لازم و بررسی ظرفیت جمعیت‌پذیری منطقه از دیدگاه مطالعات و طرح‌های مصوب (ملی،

منطقه‌ای، جامع، هادی و شهرهای جدید).

۲-۶-۴- گردآوری نظرات مسئولین محلی (شرکت عمران منطقه آزاد، فرمانداران و شهرداران و شوراهای شهر و روستا) درباره

گرایش‌های موجود استفاده از زمین و نیز مشکلات سازمان‌های مسئول در کنترل و مدیریت عمران هدایت استفاده از زمین در

نواحی مختلف.

۲-۶-۵- ارائه ساختار عمده کاربری زمین با توجه به برنامه‌های در دست اقدام و آتی گرایش‌های موجود برای تغییرات.

۲-۶-۶- مطالعه سیاست‌های اسکان جمعیت و استقرار فعالیت‌ها، عملکرد و نقش شهرهای جدید، آماده‌سازی اراضی

برون‌شهری و شهرک‌های صنعتی.

۷-۲- مطالعات پایه زیرساخت‌ها

۱-۷-۲- تأسیسات تولید و انتقال انرژی (برق، گاز و نفت و...)

۲-۷-۲- تأسیسات تولید و انتقال آب

۸-۲- آسیب شناسی نهادی و سازمانی و مدیریتی مجموعه

۹-۲- جمع‌بندی مطالعات پایه

۱-۹-۲- نتیجه‌گیری و تلفیق مطالعات پایه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی، محیطی (طبیعی، مصنوعی)

اوقات فراغت به منظور تشخیص ساختارهای مربوطه در منطقه.

۲-۹-۲- تشخیص و طبقه‌بندی مسائل ساختار فضایی، کالبدی موجود در منطقه.

۳-۹-۲- تشخیص عوامل مؤثر و گرایش‌های تعیین‌کننده تحول منطقه در آینده.

۴-۹-۲- تشخیص امکانات، محدودیت‌ها و فرصت‌ها برای توسعه و عمران منطقه.

فصل سوم: تحلیل تلفیقی و آینده نگری

۱-۳- در زمینه محیطی و طبیعی

۲-۳- در زمینه اقتصادی

۳-۳- در زمینه جمعیت

۴-۳- در زمینه کالبدی و فضایی

- تشخیص ساختار و خصوصیات کلی زمین به منظور شناسایی قابلیت‌های زمین به لحاظ توسعه شهری.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های نظام فعالیت و خدمات‌رسانی.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های نظام اسکان.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های نظام شبکه ارتباطی و حمل‌ونقل.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های شبکه تأسیسات و تجهیزات زیربنایی.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های مختلف توزیع و تخصیص جمعیت بر مبنای ایجاد تعادل بین گرایش‌های مکان‌گزینی جمعیت (رسمی و غیررسمی) و محدودیت‌ها و امکانات توسعه در قسمت‌های مختلف منطقه.
- تعیین امکانات و محدودیت‌های استفاده از اراضی به منظور رفع یا کاهش مشکلات نواحی بحرانی منطقه به لحاظ آلودگی‌های زیست‌محیطی.
- تشخیص محورها و قطب‌ها و مراکز عمده فراغتی، تفریحی، گردشگری و مناطق دارای ارزش‌های فرهنگی و تاریخی در محدوده منطقه.

۵-۳- در زمینه ساختار مدیریت منطقه

۶-۳- تلفیق تحلیل و ارزیابی

- تحلیل PESTEL (ارزیابی کیفی اجتماعی- مدیریتی، اقتصادی، سیاسی محیطی و تکنولوژیکی، محیط زیست و حقوقی)
- تلفیق تحلیل SWOT براساس امتیازدهی به معیارها و مؤلفه‌های حاصل از تلفیق تحلیل بخشی انجام می‌شود.
- استنتاج خط‌مشی‌ها و جهت‌گیری‌های کلان کالبدی و کارکردی
- تحلیل یکپارچه مطالعات و تدقیق برنامه‌ها و خط‌مشی‌های حاصل از مدل‌های تحلیلی.

فصل چهارم: مبانی و برنامه‌ریزی

- ۴-۱- تعیین اهداف، راهبردها و سیاست‌ها
- ۴-۲- ارزیابی و تلفیق اهداف، راهبردها و سیاست‌های پیشنهادی

فصل پنجم: تدوین برنامه و طرح

- ۵-۱- تدوین الگوهای توسعه و عمران منطقه بر مبنای تعامل‌های فضایی
 - ۵-۱-۱- ارائه الگوی ساختار فضایی- کالبدی پیشنهادی در سطح منطقه (پس از معرفی و ارزیابی گزینه‌های مختلف).
 - ۵-۱-۲- نظرسنجی از دستگاه‌های اجرایی و ذینفعان در مورد الگوی فضایی پیشنهادی منطقه (برگزاری کارگاه هم‌اندیشی).
 - ۵-۱-۳- تدقیق نهایی الگوی فضایی - کالبدی پیشنهادی.
 - ۵-۱-۴- ارائه الگوی عمومی کاربری زمین و فضا در سطح منطقه.
 - ۵-۱-۵- تعیین الگوی عمومی تقسیمات کالبدی درونی منطقه.
- ۵-۲- نظام منطقه‌بندی کاربری زمین و فضا در منطقه
 - ۵-۲-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.
 - ۵-۲-۲- ارائه و معرفی منطقه‌بندی کاربری زمین در منطقه.
 - ۵-۲-۳- تدوین معیارها و شاخص‌های انواع کاربری‌ها (با توجه به تعریف انواع کاربری‌های مجاز یا مشروط قابل استقرار و غیرقابل استقرار).
 - ۵-۲-۴- تدوین ضوابط و مقررات منطقه‌بندی کاربری اراضی.
 - ۵-۲-۵- تدوین ضوابط کلی برای حفظ و احیای منابع حساس و باارزش طبیعی (جاذبه‌های طبیعی، دید و منظر).
 - ۵-۲-۶- تدوین ضوابط کلی ایجاد و توسعه مجتمع‌های زیستی در صورت نیاز.
 - ۵-۲-۷- تدوین ضوابط مکانیابی و ساماندهی صنایع و خدمات.
 - ۵-۲-۸- تدوین سایر ضوابط لازم.

۵-۳- نظام فضاهای سبز و باز در منطقه

۵-۳-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.

۵-۳-۲- منطقه‌بندی فضاهای سبز و باز در منطقه.

۵-۳-۳- ارائه برنامه اقدامات لازم برای حفظ، گسترش و ارتقای فضاهای سبز (عمومی و خصوصی) و باز در منطقه.

۵-۴- نظام فعالیت و سکونت در منطقه

۵-۴-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.

۵-۴-۲- ارائه الگو و طرح کلی نحوه استقرار مراکز فعالیت و سکونت.

۵-۴-۳- تعیین نیاز و برآورد و مکانیابی اراضی لازم برای اسکان جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در افق میان‌مدت و بلندمدت بر اساس مطالعات طرح و طرح‌های بالادست مصوب.

۵-۴-۴- اولویت‌بندی و تدوین ضوابط کلی جهات توسعه مجتمع‌های زیستی درون منطقه (شهرها، شهرهای جدید، روستاهای شهر شده و شهرک‌های اقماری و ...).

۵-۴-۵- معرفی مراکز و مجتمع‌ها، شهرک‌ها و محورهای توسعه صنعت و خدمات در سطح منطقه.

۵-۴-۶- پیشنهاد تهیه برنامه‌های مربوط به بهسازی و ساماندهی مراکز و محورهای مهم صنعتی و خدماتی در منطقه.

۵-۴-۷- معرفی و اولویت‌بندی برنامه‌های خروج فعالیت‌های مزاحم شهری از محدوده شهرهای داخلی منطقه، جایگزینی و جانمایی اراضی پیشنهادی برای استقرار فعالیت‌های مذکور.

۵-۵- نظام تأسیسات و تجهیزات زیربنایی و حریم آن‌ها در منطقه

۵-۵-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.

۵-۵-۲- ارائه الگو و طرح کلی تأسیسات و تجهیزات زیربنایی در منطقه.

۵-۵-۳- تعیین نیازها و برآورد مکان‌یابی اراضی لازم برای تأمین سطوح تأسیسات و تجهیزات زیربنایی و حریم آن‌ها در آینده منطقه.

۵-۶- نظام مراکز فرهنگی، فراغتی، تفریحی و گردشگری در منطقه

۵-۶-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.

۵-۶-۲- ارائه الگو و طرح کلی توسعه گردشگری (توسعه و تجهیز محورها، قطب‌ها، مراکز فرهنگی، فراغتی، تفریحی و گردشگری) در محدوده منطقه.

۵-۶-۳- تدوین ضوابط و مقررات لازم در جهت حفظ، احیا، ساماندهی و بهره‌برداری پایدار از منابع بارزش محیطی (طبیعی و مصنوعی) و تاریخی- فرهنگی درون منطقه.

۵-۷- نظام برنامه‌ریزی حمل‌ونقل و شبکه ارتباطی در منطقه

۵-۷-۱- معرفی و تشریح راهبردها و سیاست‌های لازم.

۵-۷-۲- ارائه برنامه‌های نظام شبکه ارتباطی و تسهیلاتی حمل‌ونقل، به منظور توسعه، بهسازی و ساماندهی شبکه ارتباطی اصلی، با توجه به ترکیب متعادل انواع حرکت.

- ۵-۷-۳- تعیین نیاز و برآورد محورهای شبکه ارتباطی و همچنین اراضی لازم برای تأمین سطوح تسهیلات در آینده منطقه.
- ۵-۷-۴- ارائه نقشه شبکه ارتباطی پیشنهادی.
- ۵-۷-۵- پیشنهاد نظام مدیریت حمل و نقل.
- ۵-۸- نظام مدیریت و توسعه و عمران منطقه
- ۵-۹- پیشنهاد تهیه برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌ها در محدوده منطقه متناسب با مقیاس مطالعات
- ۵-۱۰- برنامه زمانبندی اجرای طرح
- ۵-۱۰-۱- اولویت‌بندی طرح‌ها بر اساس شاخص‌های مربوط.
- ۵-۱۰-۲- مرحله‌بندی و زمانبندی برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی در محدوده منطقه (نقشه راه).
- ۵-۱۰-۳- مرحله‌بندی و زمان‌بندی اقدامات لازم برای حل مشکلات بحرانی و فوری در منطقه.
- ۵-۱۱- برنامه پایش- راهکار به‌هنگام‌سازی اطلاعات و بازنگری ادواری برنامه‌ها و طرح‌ها معیارهای پایش (بازخورد طرح)
- ۶- پایگاه داده اطلاعات مکانی (GIS)
- ۶-۱- تهیه و مشخص کردن لیست پدیده‌ها و عوارض مورد نیاز
- ۶-۲- بررسی منابع موجود اطلاعات و داده به منظور ایجاد پایگاه داده
- ۶-۳- تهیه مدل داده مکانی منطقه آزاد تجاری صنعتی اروند
- ۶-۴- تهیه جزییات طراحی پایگاه داده مکانی منطقه آزاد تجاری صنعتی اروند
- ۶-۵- استخراج اطلاعات توصیفی مورد نیاز
- ۶-۶- ایجاد اطلاعات مکانی و انجام اصلاحات به منظور GIS Ready نمودن داده‌ها
- ۶-۷- برقراری ارتباط بین اطلاعات توصیفی و عوارض مکانی
- ۶-۸- انجام اصلاحات کمی و کیفی پایگاه داده
- ۶-۹- نهایی‌سازی و تحویل‌دهی پایگاه اطلاعات مکانی منطقه آزاد تجاری صنعتی اروند